

Prilog 1:

**Vlada Crne Gore
Ministarstvo evropskih poslova**

**INFORMACIJA
O PROGRAMIMA PODRŠKE EVROPSKE UNIJE CRNOJ GORI TOKOM 2023. GODINE**

Podgorica, mart 2024. godine

Sadržaj

7 REZIME	8
1. IPA II (2014-2020).....	10
1.1. GODIŠNJI AKCIONI IPA PROGRAMI.....	11
1.2. TVINING.....	15
1.3. PROGRAMI UNIJE	16
1.4. IPARD II	17
1.5. VIŠEKORISNIČKI PROGRAMI IPA-E.....	18
1.6. INSTRUMENT ZA EVROPSKU INTEGRACIJU	18
1.7. ZAPADNOBALKANSKI INVESTICIONI OKVIR	19
2. PROGRAMI EVROPSKE TERITORIJALNE SARADNJE I MAKROREGIONALNE STRATEGIJE	21
3. IPA III (2021-2027)	31
3.1. IPA 2021	31
3.2. IPA 2022	33
3.3. IPA 2023	34
3.4. IPA 2024	35
3.5. IPARD III.....	35
4. PLAN RASTA EU ZA ZAPADNI BALKAN I INSTRUMENT EU ZA REFORMU I RAST.....	36

REZIME

Imajući u vidu potrebe za finansiranjem reformi u okviru procesa pristupanja EU, tokom 2023. godine nastavljeno je sa ugovoranjem i sprovođenjem projekata obuhvaćenih perspektivom 2014-2020 (IPA II), kao i sa programiranjem finansijske perspektive IPA 2021-2027 (IPA III).

U cilju analize efikasnosti, kvaliteta, koherentnosti i usklađenosti sprovođenja svih projekata i aktivnosti u definisanim oblastima politika, kao i u cilju targetiranja budućih obaveza i aktivnosti u okviru IPA II i IPA III perspektive, 29. i 30. juna 2023. godine održan je sastanak Sektorskog nadglednog odbora, u vidu dvodnevni sastanaka grupisanih po IPA sektorima. Takođe, u cilju nadgledanja cjelokupne efikasnosti, efektivnosti i usklađenosti sprovođenja EU podrške u Crnoj Gori, 24. novembra 2023. godine održan je Nadgledni IPA odbor.

Kada je u pitanju pravni osnov za sprovođenje IPA II i IPA III programa, tokom 2023. godine potpisani su sljedeći finansijski sporazumi, kako slijedi:

- Finansijski sporazum između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o Godišnjem akcionom programu za Crnu Goru za 2020. godinu, 28. avgusta 2023. godine;
- Finansijski sporazum između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o Godišnjem akcionom programu za Crnu Goru za 2022. godinu, 6. juna 2023. godine;
- Finansijski sporazum između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o Godišnjem akcionom programu za Crnu Goru za 2023. godinu, 27. februara 2023. godine;

U dijelu programiranja IPA-e III, tokom 2023. godine, nastavljena je priprema programa IPA 2024. S tim u vezi, finalni nacrt programa, nakon višemjesečnih konsultacija sa resornim ministarstvima, dostavljen je predstavnicima Evropske komisije 15. novembra 2023. godine. Takođe, u skladu sa smjernicama Evropske komisije, radilo se i na programiranju višegodišnjih operativnih programa za period 2024-2027, za oblasti 1) Životna sredina i 2) Zapošljavanje i socijalne politike. Nacrti oba operativna programa su, nakon višemjesečnih konsultacija sa predstavnicima resornih ministarstva i Delegacije EU u Crnoj Gori, dostavljeni Evropskoj komisiji 8. decembra 2023. godine na dalje komentare.

Tabela 1: Sumarni podaci o opredijeljenim i ugovorenim EU sredstvima kroz nacionalne IPA programe

IPA - Pregled korišćenja EU sredstava (EUR)				
IPA program	Ukupno godišnjih akcija/projekata	Dostupna EU sredstva	Ugovorena sredstva (EU dio)	
			Direktno upravljanje	Indirektno upravljanje
IPA II 2014	17	39,520,000.00	13,684,588.22	21,054,117.22
IPA II 2015	3	36,390,000.00*	23,229,518.87	1,597,951.00
IPA II 2016	2	37,600,000.00*	5,334,025.00	11,862,503.49
IPA II 2017	3	44,550,000.00*	13,233,280.28	12,191,744.57
IPA II 2018	4	47,270,000.00	11,711,762.36	23,778,435.92
IPA II 2019	DBP**	30,000,000.00	30,014,950.00	/
IPA II 2020	4	31,700,000.00	12,963,167.00	7,600,366.33
IPA II 2021	5	33,517,352.94	13,519,965.95	/
IPA II 2022	1+2 DBP	37,720,000.00	29,948,411.11	/

IPA II 2023	DBP	30,000,000.00	30,000,000.00	/
SOPEES	/	/	/	14,701,226.96
IPARD II	/	39,000,000.00	/	30,625,169.58
Ukupno	39 + 3 DBP	407,267,352.94	183,639,668.79	123,411,515.07

* Sredstva uključuju iznos za SOPEES 2015-2017 od 15 miliona, koji je, u vidu godišnjih alokacija od 5 miliona eura opredjeljivan Crnoj Gori tokom 2015, 2016 i 2017

** Direktna budžetska podrška

U dijelu podrške regionalnim projektima, tokom izvještajnog perioda, nastavljeno je s redovnim aktivnostima u dijelu programiranja i sprovođenja programa Višekorisničke IPA-e, kao i Zapadnobalkanskog investicionog okvira. S tim u vezi, tokom 2023. godine nastavljeno je ili započeto sprovođenje jedanaest nacionalnih projekata tehničke podrške pripremi projektne dokumentacije koji se finansiraju sredstvima za koje je EU opredijelila oko 20 miliona eura. Nastavljeno je sprovođenje sedam investicionih grantova za koje je doprinos EU 90,19 milion eura. Dodatno, završena su dva poziva za dostavljanje projekata Zapadnobalkanskog investicionog okvira, na kojima je odobreno dodatnih skoro 118 miliona eura za nove infrastrukturne projekte.

Tabela 2: Sumarni podaci po programima za Zapadnobalkanski investicioni okvir:

Zapadnobalkanski investicioni okvir		
Broj odobrenih projekata		Iznos odobrenih sredstava
Tehnička podrška	53	68,582.453 eura
Investicioni grantovi	14	275,704.533 eura
UKUPNO	67	344.286.986 eura

U okviru IPA II i IPA III programa evropske teritorijalne i prekogranične saradnje do kraja 2023. godine ugovoreno je ukupno 320 projekata sa učešćem crnogorskih organizacija i institucija, odnosno 241 u okviru trilateralnih i transnacionalnih programa, u okviru kojih je za crnogorske partnere opredijeljeno 44,5 miliona eura, i 95 u okviru bilateralnih programa, ukupne vrijednosti 32,3 miliona eura. Tokom 2023. godine odobreni su novi projekti u okviru Programa saradnje Južni Jadran, Programa Dunavskog regiona i EURO-MED programa. Takođe, potpisani su finansijski sporazumi za programe teritorijalne i prekogranične saradnje u kojima Crna Gora učestvuje u razdoblju 2021-2027 (IPA III), kao i Sporazum o potvrdi učešća u Programu saradnje Interreg Evropa. Pored toga, u 2023. godini objavljen je poziv za dostavljanje projektnih predloga u okviru bilateralnog programa Crna Gora - Albanija (IPA II), kao i pozivi u okviru sljedećih programa koji se sprovode u okviru finansijske perspektive IPA III: Interreg IPA program Hrvatska - Bosna i Hercegovina - Crna Gora, Interreg IPA Program saradnje Južni Jadran, Interreg Euro MED program, Program Dunavskog regiona i IPA Jadransko-jonski program. Tokom izvještajnog perioda završen je postupak ugovaranja projekata odobrenih u okviru Trećeg poziva Programa prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora, i ukupno 20 projekata u okviru Interreg EURO MED programa i Programa saradnje URBACT IV, koji se realizuju u okviru perspektive IPA III.

Tabela 2: Projekti evropske teritorijalne i prekogranične saradnje ugovoreni u okviru finansijske perspektive IPA II

Naziv programa	Br.ugovorenih projekata u kojima učestvuju crnogorski korisnici	Ukupna vrijednost (EUR) za crnogorske partnere
Interreg Mediteranski program transnacionalne saradnje (MED)	28	2.600.000,00

Dunavski transnacionalni program	15	1.500.000,00
Interreg Jadransko – Jonski program (ADRION)	32	4.100.000,00
Trilateralni program Italija – Albanija – Crna Gora	85	20.300.000,00
Trilateralni program Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora	45	12.700.000,00
Program prekogranične saradnje Crna Gora - Albanija	21	8.867.497,00
Program prekogranične saradnje Crna Gora - Kosovo	24	9.049.931,04
Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora	30	8.286.419,41
Program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora	20	9,078,708.00
UKUPNO	300	76.482555,4

Tabela 3: Projekti evropske teritorijalne i prekogranične saradnje ugovoreni u okviru finansijske perspektive IPA III

Naziv programa	Broj ugovorenih projekata u kojima učestvuju crnogorski korisnici	Ukupna vrijednost (EUR) za crnogorske partnere
Interreg Euro-MED program	16	3.056.000,00
Program saradnje URBACT IV	4	292.000,00
UKUPNO	20	3.348.00,00

1. IPA II (2014-2020)

Prema Revidiranom indikativnom strategijskom dokumentu za Crnu Goru za IPA-u 2014-2020, koji je Evropska komisija usvojila u avgustu 2018. godine, Crnoj Gori je tokom sedmogodišnjeg perioda kroz nacionalne programe IPA-e II na raspolaganju 279,1 milion eura. Podrška je usmjerena kroz šest sektora (Demokratija i upravljanje; Vladavina prava i temeljna prava; Životna sredina, klimatske akcije i energetika; Saobraćaj; Konkurentnost, inovacije, poljoprivreda i ruralni razvoj; i Obrazovanje, zapošljavanje i socijalna politika). Dodatno, Crna Gora učestvuje u programima regionalne i teritorijalne saradnje, koji predstavljaju sedmi sektor, za koje je Evropska komisija opredijelila 860 miliona eura za sve države korisnice.

Tokom 2023. godine nastavljen je rad na sprovođenju preostalih akcija koje su obuhvaćene programima IPA 2016, IPA 2017 i IPA 2018. Dodatno, uspješno je završeno ugovaranje programa IPA 2020, čije je rok istekao 28. avgusta 2023. godine.

1.1. GODIŠNJI AKCIONI IPA PROGRAMI

Kada su u pitanju IPA II programi, sprovođenje svih ugovora obuhvaćenih programima IPA 2014 i IPA 2015 je uspješno završeno, kao i Programa Evropske unije i Crne Gore za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu 2015-2017¹.

1.1.1. IPA 2016

Finansijski sporazum između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o godišnjem akcionom programu za Crnu Goru za 2016. potpisan je 22. decembra 2017. godine, dok su 28. avgusta 2020. godine, odnosno 31. oktobra 2022. godine, potpisane dopune sporazuma.

Ukupna vrijednost programa je 41,1 milion eura (od čega je 37,6 miliona eura obezbijedeno iz sredstava IPA-e, dok nacionalno kofinansiranje iznosi 3,5 miliona eura) i njime su podržane sljedeće akcije:

U sektoru **Životna sredina i klimatska akcija**, akcija *Jačanje kapaciteta i aktivnosti vezanih za prenošenje i sprovođenje pravne tekovine EU u oblasti zaštite životne sredine*, ukupne vrijednosti 13,4 miliona eura (od čega je doprinos EU 11,4 miliona eura i 2 miliona eura nacionalno kofinansiranje).

Akcija se sprovodi kroz 2 ugovora o uslugama, 4 ugovora o nabavkama i jednu grant šemu. Sprovođenje većine ugovora je završeno – svih ugovora o nabavkama i grant šeme, dok je sprovođenje oba ugovora o uslugama - *Podrška u pripremi projekata za sektor životne sredine i klimatske akcije* i *Podrška u implementaciji i nadgledanju upravljanja vodama u Crnoj Gori*, produženo do kraja 2024. godine.

U sektoru **Konkurentnosti i inovacija**, akcija *Oснаživanje sektora konkurentnosti i inovacija u Crnoj Gori*, ukupne vrijednosti 5,62 miliona eura (doprinos EU 5,05 miliona eura i 570 hiljada eura nacionalno kofinansiranje).

Sektor Konkurentnost i inovacije je podržan kroz akciju *Oснаživanje sektora konkurentnosti i inovacija u Crnoj Gori*. Inicijalno je bilo planirano izdvajanje od 7,72 miliona eura (od čega 770.000 eura iznosi nacionalno kofinansiranje) za sprovođenje ukupno 9 ugovora. Međutim, zbog preusmjerenja sredstava za podršku krizi izazvanoj širenjem virusa COVID-19 u Crnoj Gori, ukupna alokacija je umanjena za 800.000 eura. Dodatno, ugovor *Izgradnja administrativnih i tehničkih kapaciteta za sektor konkurentnosti i inovacija* u Ministarstvu ekonomskog razvoja je povučen iz plana nabavki za program IPA 2016. Od preostalih 7 ugovora, 6 je uspješno realizovano, dok je sprovođenje projekta *Podrška preduzetništvu kroz pružanje savjetodavnih usluga za mala i srednja preduzeća (MSP)* i dalje u toku. Završetak svih aktivnosti koje su ovim ugovorom predviđene se očekuje 1. jula 2024. godine.

1.1.2. IPA 2017

Finansijski sporazum između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o Godišnjem akcionom programu za Crnu Goru za 2017. godinu, dio II, koji se odnosi na podršku sprovođenju Strategije reforme javne uprave, potpisan je 16. januara 2018. godine, dok su dopune

---

¹ Iako je realizacija programa završena krajem 2019. godine, sprovođenje ugovora o radovima *Uključivanje marginalizovanih grupa u obrazovni sistem*, u vrijednosti od 720.000,00 EUR je produženo u dijelu isporuke opreme i njene instalacije.

sporazuma potpisane 24. februara i 30. novembra 2020. godine. Finansijski sporazum za godišnji akcioni program za 2017. godinu, dio I, koji obuhvata sektor saobraćaja i Instrument za evropsku integraciju, potpisan je 17. decembra 2018. godine, dok su dopune sporazuma potpisane 9. novembra 2021. godine i 31. oktobra 2022. godine.

Ukupna vrijednost programa je 48,9 miliona eura (od čega EU sredstva iznose 44,55 miliona eura a nacionalno kofinansiranje 3,57 miliona eura). Programom su podržane sljedeće akcije:

U sektoru **Saobraćaj**, u okviru akcije *Unapređenje i razvoj sektora saobraćaja*, ukupne vrijednosti 12,1 miliona eura (od čega je 9,65 miliona eura doprinos EU i 2,47 miliona eura nacionalno kofinansiranje), planirano je i potpisano 8 ugovora za čije sprovođenje je zadužena Uprava kapitalnih projekata. Ukupna vrijednost svih ugovora je 10,8 miliona eura. Cilj akcije je unapređenje uslova saobraćaja i stanja željezničke linije Bar-Vrbnica, unapređenje sigurnosnih standarda za pomorski saobraćaj i saobraćaj unutrašnjim plovnim putevima, kao i unapređenje kapaciteta institucija u oblasti saobraćaja za sprovođenje pravne tekovine EU.

Do sada je završeno sprovođenje dva ugovora o uslugama i u toku je sprovođenje preostalih 6, od kojih su 4 ugovora o uslugama, 1 ugovor o radovima i 1 ugovor o nabavci opreme. Ugovor *Izvođenje radova na adaptaciji i rekonstrukciji pogranične željezničke stanice u Bijelom Polju*, ukupne vrijednosti 1,93 miliona eura, produžen je dodatno produžen sa novim rokom sprovođenja do kraja maja 2024.

U sektoru **Demokratija i upravljanje**, sredstva su, u vidu direktne budžetske podrške opredijeljena za sprovođenje *Strategije reforme javne uprave* u ukupnom iznosu od 15 miliona eura. Prva (fiksna) tranša je uplaćena 28. novembra 2018. godine u iznosu od 4 miliona eura, dok je prva (varijabilna) tranša uplaćena 28. novembra 2019. godine u iznosu od 2,07 milion eura. Preostali iznos od 1,9 miliona eura opredijeljen je za implementaciju projekta *Razvoj elektronskih usluga i digitalne infrastrukture, kao odgovor na krizu uzrokovanu virusom COVID-19*, koji je potpisan sa UNDP-jem. Isplata druge varijabilne tranše je izvršena 17. decembra 2021. godine, u ukupnom iznosu od 2,3 miliona eura. Dodatno, u okviru programa su uspješno realizovane i aktivnosti kroz projekate finansirane iz komplementarne tehničke podrške, u ukupnom iznosu od 3 miliona eura.

1.1.3. IPA 2018

Finansijski sporazum za Godišnji akcioni program za Crnu Goru za 2018. godinu je potpisan 2. decembra 2019. godine, dok su dopune sporazuma potpisane: dopuna 1 – 30. novembra 2020. godine, dopuna 2 – 23. februara 2021. godine, dopuna 3 – 26. avgusta 2022. i dopuna 4 – 29. novembra 2022. godine. Ukupan iznos opredijeljenih sredstava je 49,33 miliona eura, od čega je 47,27 miliona eura doprinos EU i 2,06 miliona eura nacionalno kofinansiranje. Rok za ugovaranje programa je istekao 2. decembra 2022. godine.

Sektor **Vladavina prava i temeljna prava** je sa 13,5 miliona eura podržan kroz akciju *Podrška sektoru Vladavine prava i temeljnih prava*. U okviru navedene akcije, podrška je usmjerena na 3 podsektora: (1) pravosuđe, (2) sprovođenje zakona i (3) temeljna prava, shodno prioritetima i obavezama koje proističu iz završnih mjerila za 23. i 24. pregovaračko poglavlje. U okviru akcije planirano je 14 ugovora, za čije sprovođenje su zaduženi Direktorat za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pomoći (CFCU) i Uprava za kapitalne projekte (UKP).

Od ukupne vrijednosti programa, CFCU je nadležan za ugovaranje iznosa od 2,06² miliona eura. S tim u vezi, od ukupno devet ugovora čije sprovođenje je u nadležnosti ovog implementacionog tijela, Uprava prihoda i carina je korisnik pet ugovora, dok korisnik preostala četiri ugovora je Ministarstvo unutrašnjih poslova. U odnosu na rok za ugovaranje programa, koji je istekao 2. decembra 2022. godine, od ukupne raspoložive vrijednosti, ugovoreno je 1,98 miliona eura³, odnosno 96,14% opredijeljenog iznosa.

U okviru iste akcije, u nadležnosti Uprave za kapitalne projekte (UKP) su sljedeći ugovori:

- *Rekonstrukcija i prilagođavanje sudova za pristup i kretanje osoba sa smanjenom pokretljivošću i osoba s invaliditetom, poboljšanje energetske učinkovitosti objekata* – realizacija ugovora je u toku. Dodatno, zbog nepredviđenih troškova tokom izvođenja radova, tokom oktobra 2023. godine je upućen dopis Delegaciji EU sa molbom korišćenja neutrošenih sredstava u iznosu od 590.000 eura. Ukoliko korišćenje ovih sredstava ne bude odobreno od strane Delegacije EU, ista će biti potrebno obezbijediti kroz nacionalni budžet;
- *Izgradnja objekata za potrebe Uprave za izvršenje kaznenih sankcija (UIKS) u Danilovgradu* – realizacija ugovora je toku. Međutim, zbog rješavanja imovinsko-pravnog pitanja u vezi sa postavljanjem visokonaponskih vodova, dolazi do izvjesnog pomjeranja inicijalnih rokova u vezi sa planiranim radovima;
- *Nadzor nad radovima za Poboljšanje infrastrukture objekata u okviru vladavine prava i temeljnih prava.*

U okviru sektora **Obrazovanje, zapošljavanje i socijalna politika**, sprovodi se akcija *Jačanje kvaliteta i pristupa zdravstvenim i socijalnim uslugama* vrijednosti 17,5 miliona eura od kojih je 8 miliona eura Crnoj Gori dodijeljeno kao nagrada za ostvareni učinak u korišćenju pretpriступne podrške, dok je 9,5 miliona eura preusmjereno iz sektora Poljoprivreda i ruralni razvoj, u cilju sprečavanje širenja virusa COVID-19 i sredstva su namijenjena jačanju podrške iz oblasti javnog zdravlja. Najznačajnije aktivnosti se odnose na izgradnju novog objekta za dvije klinike (Klinika za infektivne bolesti i Klinika za dermatovenerologiju) u Kliničkom centru u Podgorici i unapređenja zdravstvenog sistema, kako bi bio u stanju da na najbolji način odgovori aktuelnim i budućim izazovima. Projekat se realizuje kroz 3 ugovora o radovima, 1 ugovor o nabavci opreme i 3 ugovora o uslugama i sprovođenje svih ugovora je u toku.

Projekat izgradnje klinika je počeo 4. januara 2023. godine, sa predviđenim trajanjem od 24 mjeseca, odnosno do novembra 2025. godine. Vrijednost ovog projekta je 8,5 miliona eura i cilj projekta je unapređenje sistema zdravstvene zaštite u Crnoj Gori kako bi građanima omogućio najbolju moguću njegu, uz poboljšanje infrastrukturnih, tehničkih i iskustvenih kapaciteta institucije i samog osoblja.

1.1.4. IPA 2019

Finansijski sporazum za Godišnji akcioni program za Crnu Goru za 2019. godinu je potpisan 28. avgusta 2020. godine, dok je dopuna sporazuma potpisana 30. novembra 2021. godine. Ukupan iznos alokacije je 30 miliona eura bez nacionalnog kofinansiranja.

---

² CFCU je inicijalno imao na raspolaganju iznos od 3,46 miliona eura. Međutim, zbog krize izazvane virusom COVID-19, iznos od 1,4 miliona eura je preusmjeren na podršku ublažavanju krize, zbog čega je za ugovaranje preostao iznos od 2,06 miliona eura.

³ Jedini ugovor koji ovom prilikom nije ugovoren je ugovor o nabavci opreme: *Nabavka računarske opreme i opreme za multimedijalnu salu Sektora za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma - Lot 4 (70.742,90 EUR)*. Iako je tender bio raspisan dva puta, nije bilo administrativno prihvatljivih ponuđača.

Program uključuje direktnu budžetsku podršku za realizaciju akcije *Podrška Crnoj Gori u prevazilaženju krize uzrokovanoj virusom COVID-19* za koju je opredijeljen iznos od 28,3 miliona eura, dok su preostala sredstva, u iznosu od 1,7 miliona eura, opredijena za Instrument za evropsku integraciju. Sva sredstva su uspješno ugovorena i isplaćena, a ugovorno tijelo je Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori.

1.1.5. IPA 2020

Finansijski sporazum za Godišnji akcioni program za Crnu Goru za 2020. godinu je potpisan 28. avgusta 2020. godine, dok je rok za ugovaranje programa istekao 28. avgusta 2023. godine, kada su svi ugovori koji su ovim programom predviđeni uspješno ugovoreni. Ukupna vrijednost programa je 33,1 miliona eura, od čega je 31,7 miliona eura doprinos Unije ovom programu, dok je obaveza kofinansiranja Crne Gore 1,4 miliona eura. Podrška je fokusirana na tri sektora: Demokratija i upravljanje, Vladavina prava i temeljna prava, Konkurentnost i inovacije i Obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike.

U sektoru **Vladavina prava i temeljna prava**, planiran je nastavak podrške vladavini prava kroz akciju *Podrška EU vladavini prava u Crnoj Gori (EUROL III)*, i u toku je sprovođenje ugovora o grantu u vrijednosti od 2,5 miliona eura, od čega je iznos od 150 000 eura predviđen za nabavku strateške opreme za crnogorske pravosudne i policijske organe (poglavlja 23 i 24 procesa pristupanja EU). Projekat sprovodi Agencija za ekonomsku saradnju i razvoj Austrije, u saradnji sa Ministarstvom pravde i Ministarstvom unutrašnjih poslova Austrije, kao i Ministarstvom unutrašnjih poslova Italije i projekat se nadovezuje na rezultate postignute tokom prethodnih projekata EUROL I i EUROL II, te blisko koordinira i saraduje sa drugim projektima u oblasti vladavine prava u Crnoj Gori i regionu. Realizacija projekta je počela u februaru 2022. godine u trajanju od 30 mjeseci.

U okviru sektora **Konkurentnost i inovacije, Poljoprivreda i ruralni razvoj** sprovodi se akcija *Jačanje konkurentnosti i inovativnih kapaciteta provatnog sektora u Crnoj Gori*, ukupne vrijednosti 4,35 miliona eura, od kojih 4 miliona eura čine bespovratna sredstva EU, dok kofinansiranje iznosi 0,35 miliona eura.

Akcija doprinosi povećanju konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i kapaciteta za inovacije o pružanju adekvatnih savjetodavnih usluga privatnom sektoru, podržavajući razvoj Strategije pametne specijalizacije (S3) i razvoj ženskog i preduzetništva mladih u cilju jačanja kapaciteta malih i srednjih preduzeća za stvaranje pristojnih radnih mjesta. Pored toga, podrška je usmjerena na povećanje administrativnih kapaciteta i nivoa usklađenosti sa pravnom tekovinom EU u oblasti konkurentnosti i inovacija. Akcija se sprovodi kroz 8 ugovora – 2 grant šeme, 4 ugovora o uslugama i 2 ugovora o nabavkama. Sprovođenje svih ugovora je u toku, osim jednog ugovora o uslugama koji se odnosi na evaluaciju akcije, za koji je u toku je priprema tenderske dokumentacije.

U okviru sektora **Obrazovanje, zapošljavanje i socijalne politike** sprovodi se akcija *EU za pametni i inkluzivni rast – zapošljavanje i socijalna inkluzija 2020* u iznosu od 7,73 miliona eura, od kojih su 6,7 miliona eura bespovratna sredstva EU, dok nacionalno kofinansiranje iznosi 1,03 miliona eura. Akcija će doprinijeti pametnom i inkluzivnom ekonomskom rastu i rodnoj ravnopravnosti u Crnoj Gori kroz poboljšanje mogućnosti zapošljavanja za sve građane i unapređenje društvene integracije marginalizovanih i ranjivih grupa. Planirani rezultati će se postići kroz pojačanu inkluziju i zapošljivost dugotrajno nezaposlenih, sa fokusom na korisnike socijalne zaštite, žene, mlade i osobe sa invaliditetom, kroz podršku životu u zajednici i kroz lokalne inicijative za zapošljavanje.

Akcija će se sprovoditi kroz 2 grant šeme od kojih je za sprovođenje jedne zaduženo Ministarstvo rada i socijalnog staranja, dok je korisnik druge grant šeme Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacije; 1 ugovor o nabavci opreme, 1 tvining i 2 ugovora o uslugama. Sprovođenje svih ugovora je u toku, osim jednog ugovora o uslugama koji se odnosi na evaluaciju akcije i za koji je priprema tenderske dokumentacije u toku.

Iznos od 6,9 miliona eura namijenjen je za budžetsku podršku za realizaciju akcije *Podrška Crnoj Gori u prevazilaženju krize uzrokovanoj virusom COVID-19*, u vidu direktne budžetske podrške i ova sredstva su uspješno utrošena tokom prethodnog perioda.

1.1.6. HORIZONTALNA IZDVAJANJA

Sastavni dio godišnjih programa predstavljaju i izdvajanja za sljedeće horizontalne akcije:

- Instrument za civilno društvo, za koji je za period 2014-2020 izdvojeno ukupno 14,5 miliona eura;
- Regionalni stambeni program, za koji je u 2014. godini izdvojeno 1,5 miliona eura;
- Instrument pretpristupne podrške za ruralni razvoj (IPARD II) za koji je za period 2014-2020 izdvojeno 39 miliona eura;
- Podrška učešću Crne Gore u programima EU, za koje je za period 2014-2020 izdvojeno 7,7 miliona eura;
- Instrument za evropsku integraciju, za koji je za period 2014-2020 izdvojeno 18,3 miliona eura;
- Izdvajanja za izbjegličku krizu, koja za period 2016-2019 iznose 8,4 miliona eura.

1.2. TVINING

Kada je u pitanju Tvining instrument, 27. maja 2023. godine završeno je sprovođenje tvining projekta *Podrška Upravi prihoda i carina za obezbjeđivanje efikasne i efektivne carinske kontrole na granicama*, u vrijednosti od 100.000,00 eura, koji se finansirao iz programa IPA 2018, a čija implementacija je otpočela 28. novembra 2022. godine. Projekat su zajednički implementirali Carinska uprava SR Njemačke i Uprava prihoda i carina Crne Gore.

Pored toga, 11. avgusta 2023. godine završen je osmomjesečni projekat *Jačanje kapaciteta institucija AFCOS sistema na polju upravljanja nepravilnostima* u ukupnoj vrijednosti od 100.000,00 eura, finansiran sredstvima iz programa IPA 2020. Projekat je realizovalo Odjeljenje za suzbijanje nepravilnosti i prevara (AFCOS kancelarija) Ministarstva finansija, zajedno sa kolegama iz Republike Grčke – Nacionalnom agencijom za transparentnost, uz pomoć Centra za međunarodno evropsko i ekonomsko pravo. Opšti cilj projekta, čije je sprovođenje započeto 17. januara 2023. godine, bilo je obezbjeđivanje efektivne i efikasne zaštite finansijskih interesa EU u Crnoj Gori, kao i unapređenje kapaciteta institucija sistema AFCOS u oblasti upravljanja nepravilnostima.

Takođe, 15. septembra 2023. završen je projekat *Unapređenje zakonodavnog okvira i jačanje administrativnih kapaciteta Revizorskog tijela Crne Gore*, koji je finansiran iz programa IPA 2020 u vrijednosti od 199.999,95 eura, a realizovan je u saradnji sa hrvatskom Agencijom za reviziju sustava provedbe programa Evropske unije. Opšti cilj projekta bilo je unapređenje zakonodavnog okvira i jačanje administrativnih kapaciteta Revizorskog tijela Crne Gore. Konkretni cilj i svrha projekta bili su pružanje podrške prilikom zatvaranja programskog perioda 2014-2020 (IPA II) i priprema Crne Gore za programsko upravljanje i kontrolu projekata finansiranih iz IPA III/ESIF. Osim hrvatskog tima kratkoročnih eksperata, u projektu su učestvovali mađarski, irski i švedski eksperti koji su svojim znanjem i iskustvom doprinijeli jačanju kapaciteta Revizorskog tijela Crne Gore. Period implementacije projekta bio je 8 mjeseci, a aktivnosti na projektu započete su u januaru 2023.

Trenutno je u toku sprovođenje tvining ugovora *Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore za sprovođenje aktivnih mjera za zapošljavanje, buduće učešće u Evropskom socijalnom fondu (ESF) i podršku u mobilnosti radne snage*, koji se finansira iz programa IPA 2020 u vrijednosti od 823.529,41 eura, a sprovode ga Slovačka, Estonija i Njemačka. Ugovor je potpisan 30. marta 2023. godine od strane Direktorata za finansiranje, ugovaranje i sprovođenje sredstava EU podrške (CFCU) Ministarstva finansija Crne Gore, dok je implementacija otpočela 1. aprila 2023. godine, početkom radnog angažmana Rezidencijalnog tvining savjetnika i trajeće 18 mjeseci, do oktobra 2024. godine.

Pored ovih projekata, u 2023. godini završena je procedura odabira predloga za sprovođenje tvininga *Jačanje kapaciteta u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja za buduću implementaciju zajedničke poljoprivredne politike (ZPP)*, koji se finansira iz programa IPA 2021 u iznosu od 1.900.000,00 eura. Korisnik je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, a sprovodiće ga Austrija, Francuska, Mađarska i Slovenija. Implementacija projekta je otpočela 1. februara 2024. godine.

1.2.1 TAJEKS

Tokom 2023. godine posredstvom Instrumenta za tehničku podršku i razmjenu informacija – Tajeks (TAIEX), za crnogorske korisnike je organizovano ukupno 52 događaja (radionice, ekspertske misije i studijske posjete), uz ekspertsku podršku sljedećih država članica EU:

Država	Broj događaja
Austrija	3
Belgija	2
Češka	1
Francuska	1
Španija	3
EU institucije	2
Slovenija	3
Hrvatska	3
Letonija	2
Njemačka	1
Ukupno	21

Kada su u pitanju oblasti u kojima je pružena podrška, najveći broj događaja je organizovan u okviru sljedećih oblasti: pravda i unutrašnji poslovi, unutrašnje tržište, poljoprivreda i bezbjednost hrane, životna sredina. Neophodno je pomenuti da su predstavnici Crne Gore učestvovali na TAIEX događajima koji su organizovani za više država istovremeno. Tokom 2023. godine organizovan je 31 takav događaj.

1.3. PROGRAMI UNIJE

Programi Evropske unije usmjereni su na ekonomsku, socijalnu i političku integraciju prvenstveno država članica EU, uz mogućnost postepenog uključivanja država kandidata za članstvo. U okviru finansijske perspektive 2021-2027, Crna Gora učestvuje u deset programa Unije: Horizont 2020, Erasmus+, Kreativna Evropa, Građani, jednakost, prava i vrijednosti, Carine, Evropski program za zapošljavanje i inovacije (EaSI), Fiskalis, EU 4 Health, Digitalna Evropa i Program jedinstvenog tržišta.

Tokom 2023. godine resorna ministarstva su nastavili koordinaciju 8 programa za koje je potpisan sporazum sa Evropskom komisijom. Za programe *Građani, jednakost, prava i*

vrijednosti i EU4Health pregovori za učešće u ovim programima su započeti tokom 2023. godine i očekuje se da budu završeni u prvom kvartalu 2024. godine.

1.4. IPARD II

Tokom 2023. godine, nastavljen je rad na ugovaranju, realizaciji i isplati sredstava projekata koji su ili će biti ugovoreni kroz objavljene javne pozive, kao i s objavljivanjem novih javnih poziva za mjere definisane Programom razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II za 2014-2020. Takođe, deseti sastanak Nadglednog odbora za IPARD II, ujedno i posljednji, održan je 1. juna 2023. godine.

U prvom kvartalu 2023, objavljen je peti Javni poziv Programa Evropske unije za poljoprivredu i ruralni razvoj IPARD II za Mjeru 3 *Investicije u fizički kapital za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva*, koji je trajao od 6. februara do 6. marta 2023. godine. Organizovano je niz radionica u svrhu promocije, dok je tokom čitavog trajanja javnog poziva realizovana aktivnost „Dani otvorenih vrata“, gdje su svi zainteresovani mogli doći u prostorije Direktorata za plaćanja i u direktnoj komunikaciji sa zaposlenima dobiti sve potrebne informacije i riješiti svoje nedoumice. Takođe, peti Javni poziv Programa Evropske unije za poljoprivredu i ruralni razvoj IPARD II za Mjeru 1 – *Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava* objavljen je 15. maja i trajao je do 15. juna 2023. godine. Kroz javni poziv podrška se mogla ostvariti isključivo za nabavku namjenske opreme i mehanizacije.

Dodatno, 23. maja 2023. godine Crna Gora je Generalnom direktoratu za poljoprivredu i ruralni razvoj (DG AGRI) Evropske komisije uputila zahtjev za povjeravanje izvršenja budžetskih zadataka za Mjeru 9 IPARD II programa - *Tehnička pomoć*.

Kada je u pitanju ugovaranje, tokom 2023. godine potpisano je ukupno 136 ugovora u okviru mjera 1, 3 i 7 (*Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja*) IPARD II programa, pri čemu ukupan iznos investicija iznosi preko 22 miliona eura. U okviru mjera 1 i 3, ukupan broj podržanih projekata u 2023. godini je 112 sa ukupnom iznosom podrške od 11,46 miliona eura, od čega je iz EU fondova isplaćena podrška u iznosu od 8.6 miliona eura, pri čemu je podrška Crne Gore iznosila 2.86 miliona eura.

U prethodnoj godini radilo se i na izmjenama IPARD II programa. IPARD II program je posljednji put izmijenjen Odlukom Komisije C(2023) 5252 od 27. jula 2023. godine. Nakon toga, Crna Gora je 9. novembra 2023. godine dostavila Komisiji prijedlog za izmjenu IPARD II programa, uključujući revidirani finansijski plan. Nadgledni odbor IPARD II programa za Crnu Goru je 22. novembra 2023. godine razmotrio i odobrio predlog izmjena IPARD II programa, putem pisane procedure. Predložena izmjena je finansijske prirode bez promjena doprinosa EU. Riječ je o izmjenama finansijskih podjela među mjerama, to jest izmjene IPARD II programa se uglavnom odnose na preraspodjelu raspoloživih sredstava unutar budžetskih godina 2019 i 2020, a sve u cilju nesmetane implementacije već raspisanih javnih poziva. Komisija je Odlukom od 13. decembra 2023. godine odobrila predložene izmjene IPARD II programa.

Evropska komisija i Vlada Crne Gore su se tokom decembra 2023. godine saglasile sa izmjenama Finansijskog sporazuma 2024-2020 koje se odnose na IPARD II da se budžetske obaveze u pogledu implementacije i korištenja sredstava u okviru IPARD II programa produže za još jednu godinu (N+4), tačnije do 31. decembra 2024. godine, čime će se Crnoj Gori omogućiti dodatno vrijeme za realizaciju ugovorenih investicija i onih koje će se tek ugovoriti, u iznosu od 15 miliona eura. Ova inicijativa zvanično je podnešena 31. marta 2023. godine na sastanku ministra Jokovića sa komesarom Evropske unije Janušem Vojčehovskim u Briselu.

Od početka implementacije IPARD II programa ukupan broj ugovorenih projekata je 689, od kojih je 414 plaćeno do 31. decembra 2023. godine.

1.5. VIŠEKORISNIČKI PROGRAMI IPA-E

Akcije koje su podržane kroz program Višekorisničke IPA-e direktno priprema i sprovodi Evropska komisija, s ciljem promovisanja regionalne saradnje u skladu s prioritetima koji su definisani u relevantnim strateškim dokumentima.

Tokom 2023. godine nastavljeno je sa redovnim aktivnostima na sprovođenju dosadašnjih i programiranju programa iz Višekorisničke IPA-e. Dodatno, redovni koordinacioni sastanak je održan 15. i 16. juna 2023. godine, na kome se raspravljalo o nacrtu programa za 2024. godinu.

Evropska komisija je tokom 2023. godine sa zemljama korisnicama IPA III podrške iskomunicirala nacрте akcija za program Višekorisničke IPA-e za 2024. godinu i Crna Gora je u tom dijelu dostavila svoje komentare. Program će obuhvatiti set akcija, ukupne vrijednosti od 432.676.000 eura u okviru tri odvojene finansijske odluke Evropske komisije, odnosno kroz: *Višekorisnički višegodišnji akcioni plan za podršku Zapadnobalkanskom investicionom okviru u korist Zapadnog Balkana za 2024–2027, Višekorisnički godišnji akcioni plan u korist Zapadnog Balkana i Turske za 2024 i Višekorisnički višegodišnji akcioni plan za više zemalja o Programu EU za civilno društvo i medije u korist Zapadnog Balkana i Turske za 2024-2025.*

1.5.1 INSTRUMENT ZA CIVILNO DRUŠTVO I PROGRAM ZA MEDIJE

Podrška organizacijama civilnog društva, osim kroz programe prekogranične i transnacionalne saradnje u kojima civilni sektor već uspješno učestvuje, pruža se i kroz Instrument za civilno društvo. Instrumentom direktno upravlja Evropska komisija, posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, s planom da, uz kontinuiranu pripremu i jačanje kapaciteta, Crna Gora preuzme samostalno upravljanje ovim instrumentom. Sredstva za Instrument za civilno društvo izdvajaju iz godišnjih akcionih programa za Crnu Goru, u okviru sektora Demokratija i upravljanje.

U skladu sa Implementacionom odlukom Evropske komisije C(2021) od 16. decembra 2021. godine, u okviru Akcionog plana za civilno društvo i medije za period 2021-2023 za države Zapadnog Balkana i Tursku je izdvojeno ukupno 218,5 miliona eura, za potrebe jačanja participativne demokratije i približavanja demokratskim vrijednostima EU. Od ovog iznosa, Crna Gora je podržana sa ukupno 6,85 miliona eura, od čega 6 miliona iznose EU sredstva.

Kroz nacrt programa Višekorisničke IPA-e za period 2024-2025 Evropska komisija će sa 39,5 miliona eura podržati sprovođenje *Višekorisničkog višegodišnjeg akcionog plana za Program EU za civilno društvo i medije za Zapadni Balkan i Tursku za period 2024-2025*, od čega je 4 miliona eura opredijeljeno za Program za civilno društvo i medije za 2024, dok je preostali iznos namijenjen za Program za civilno društvo i medije za 2025.

1.6. INSTRUMENT ZA EVROPSKU INTEGRACIJU

Instrument za evropsku integraciju (IEI) predstavlja horizontalnu akciju u okviru nacionalnog programa IPA-e, koja ima za cilj da ojača kapacitete institucija uključenih u proces planiranja, programiranja i implementacije IPA-e II, kao i da unaprijedi sektorsku koordinaciju. Takođe, cilj IEI je da blagovremeno i efikasno odgovori na potrebe

pregovaračkog procesa i da na nivou sektora omogući kratkoročne intervencije u cilju pripreme Crne Gore za članstvo u EU.

Instrumentom upravlja Upravni odbor kojeg čine predstavnici Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Ministarstva evropskih poslova (Kancelarija nacionalnog IPA koordinatora). Upravni odbor je odgovoran za koordinaciju sprovođenja IEI, provjeru kvaliteta i procjenu opravdanosti dostavljenih predloga akcija u skladu s definisanim kriterijumima, kao i za nadgledanje realizacije odobrenih akcija.

Tokom 2023. godine održana su tri sastanka Upravnog odbora na kojima je odobreno ukupno 11 projekata u vrijednosti od oko 3 miliona eura, od čega je pisanom procedurom odobreno 5 projekata u vrijednosti od oko 900 hiljada eura.

1.7. ZAPADNOBALKANSKI INVESTICIONI OKVIR

Tokom 2023. godine nastavljeno je ili započeto sprovođenje jedanaest nacionalnih projekata *tehničke podrške pripremi projektne dokumentacije* koji se finansiraju sredstvima Zapadnobalkanskog investicionog okvira (ZIO).

Riječ je o sljedećim projektima:

1. *Proširenje električne mreže za razvoj OIE* vrijednosti 1 milion eura;
2. *Nadzor nad izvođenjem radova za PPOV Podgorica po principu projektuj i izgradi* vrijednosti 1,15 miliona eura;
3. *Priprema idejnog projekta za izgradnju prioritetne poddionice obilaznice oko Budve*, vrijednosti 4,6 miliona eura;
4. *Autoput Bar-Boljare: revizija studije izvodljivosti i glavnog projekta i priprema tenderske dokumentacije*, vrijednosti 6 miliona eura;
5. *Priprema sveobuhvatnog Glavnog projekta za unapređenje građevinske i elektromehaničke infrastrukture na dionici željezničke linije Golubovci-Bar (u okviru pruge Bar-Vrbnica)* u vrijednosti od 3 miliona eura;
6. *Priprema studije izvodljivosti i procjene uticaja na životnu sredinu radi modernizacije pruge od Podgorice do granice sa Albanijom*, vrijednosti 1,3 miliona eura;
7. *Priprema studije izvodljivosti i procjene uticaja na životnu sredinu za Istočno-mediteranski koridor: Crna Gora-Srbija, R4 željeznička linija, dionica Bar-Vrbnica*, vrijednosti 0,5 miliona eura;
8. *Sistem upravljanja otpadnim vodama Pljevlja, faza II kanalizacione mreže*, vrijednosti 350,000 eura;
9. *Vodosnadbijevanje i odvođenje kanalizacije u opštini Ulcinj – Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i prateće infrastrukture*, vrijednosti 1 milion eura;
10. *Priprema projektne dokumentacije za drugu fazu unapređenja sistema upravljanja otpadnim vodama u opštini Nikšić, kroz izgradnju kanalizacione mreže za četiri prigradska naselja – Rubeža, Oštrovac, Dragovu luku i Ćemena u Opštini Nikšić* vrijednosti 600,000 eura;
11. *Ažuriranje tehničke dokumentacije i pripreme tenderske dokumentacije za drugu fazu razvoja širokopojasne infrastrukture za internet u Crnoj Gori* vrijednosti 525,000 eura.

Tokom 2023. godine, započeto je ili nastavljeno sprovođenje sedam projekata odobrenih za sufinansiranje investicija za sprovođenje infrastrukturnih projekata koji su u okviru ovog instrumenta dodijeljeni Crnoj Gori u kontekstu Berlinskog procesa. Riječ je o investicionim grantovima za sljedeće projekte:

1. *Transbalkanski energetski koridor: Dio mreže u Crnoj Gori* – ukupna vrijednost projekta je 128,85 miliona eura, od čega bespovratna sredstva EU iznose 26,85 miliona eura (1,85 miliona eura za tehničku podršku, 25 miliona eura za investicioni grant), dok je 25 miliona eura obezbjeđeno iz kreditnog zaduženja kod Njemačke razvojne banke (KfW), odnosno 60 miliona eura kod Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD);
2. *Izgradnja infrastrukture za vodosnabdevanje i sakupljanje otpadnih voda u Bokokotorski zaliv faza II* – ukupna vrijednost projekta je 25 miliona eura, od čega bespovratna sredstva EU iznose 8,9 miliona eura, dok je 14 miliona obezbjeđeno iz kreditnog zaduženja kod Njemačke razvojne banke (KfW);
3. *Istočno-mediteranski koridor: Crna Gora-Srbija, R4 željeznička linija, dionica Bar-Vrbnica (Rekonstrukcija željezničke pruge Vrbnica-Bar)* – ukupna vrijednost projekta koji se sastoji od konstantne podrške EU rekonstrukciji ovog željezničkog koridora je 231,87 miliona eura. Za projekte koji su se sprovodili u toku 2023. godine EU je obezbijedila grantove vrijednosti 19,7 miliona eura, dok će ostatak biti finansiran kreditom Evropske investicione banke;
4. *Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Bijelo Polje* – ukupna vrijednost projekta iznosi 6,1 milion eura, bespovratna sredstva EU iznose 3 miliona eura, dok je ostatak obezbijeden iz kreditnog zaduženja kod Evropske investicione banke (EIB).
5. *Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i glavne kanalizacione mreže u Podgorici* – ukupna vrijednost projekta je 72,5 miliona eura, od čega bespovratna sredstva ZIO bilateralnih donatora i EK za projekte koji su se sprovodili u toku 2023. godine iznose 31,74 miliona eura, 35 miliona obezbjeđeno iz kreditnog zaduženja kod Njemačke razvojne banke (KfW), dok su preostala sredstva iz nacionalnog kofinansiranja.
6. *Unapređenje obrazovne infrastrukture* – ukupna vrijednost projekta je 64 miliona eura, od čega bespovratna sredstva ZIO bilateralnih donatora iznose 11,74 miliona eura, Evropska investiciona banka (EIB) obezbjeđuje zajam od 18 miliona eura i dodatnih 2,5 miliona eura granta koji pokriva tehničku i savjetodavnu podršku za pripremu projekata, nabavku i razvoj nacionalnog standarda za praćenje i korišćenje u sličnim projektima, dok su preostala sredstva iz nacionalnog kofinansiranja.
7. *Unapređenje sistema otpadnih voda i vodosnabdijevanja na sjeveru Crne Gore (Kolašin, Rožaje i Mojkovac)* – ukupna vrijednost projekta je 32,2 miliona eura, od čega bespovratna sredstva EK kroz ZIO iznose 23,04 miliona eura, dok Evropska investiciona banka (EIB) obezbjeđuje zajam od 9,16 miliona eura.

Ministarstvu evropskih poslova je kroz 29. poziv za tehničku podršku u pripremi projektne dokumentacije, koji je bio otvoren do 24. februara 2023. godine, dostavljeno 5 projektnih aplikacija od strane Ministarstva prosvjete (1) i Ministarstva kapitalnih investicija (4).

U Oslu su 29. i 30. juna 2023. godine u hibridnom formatu održani sastanci strateškog i operativnog odbora ZIO. Crnoj Gori su odobrene tri projektne aplikacije a odnose se na sektor energetike i saobraćaja kako slijedi:

- *Pripremu glavnog projekta, studije zaštite životne sredine i ostale tenderske dokumentacije za željeznički koridor R2 Crna Gora- Albanija, za dionicu od Podgorice do granice sa Albanijom* u iznosu od 2,6 miliona eura;
- *Pripremu glavnog projekta, studije zaštite životne sredine i ostale tenderske dokumentacije za rehabilitaciji tunela Sozina na željezničkom koridoru R2, dionica Bar-Vrbnica* u iznosu od 0,9 miliona eura;
- *Izradu studije izvodljivosti i studije zaštite životne sredine za 400 kV interkonekciju Brezna - Crkvičko Polje - Sarajevo 20 (do granice sa Bosnom i Hercegovinom) sa izgradnjom nove*

400/220 kV podstanice Crkvičko Polje i konekcije sa hidroelektranom Piva u iznosu od 1,9 miliona eura.

Kroz 8. poziv za sufinansiranje investicija za sprovođenje infrastrukturnih projekata, koji je bio otvoren do 24. februara 2023. godine, Ministarstvu evropskih poslova podnijeto je sedam projektnih aplikacija od strane Ministarstva prosvjete (1), Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (1), Ministarstva pravde (1) i Ministarstva kapitalnih investicija (4). Crnoj Gori kroz ovaj poziv nisu odobrene podnešene projektne prijave.

Operativni odbor Zapadnobalkanskog investicionog okvira je na sastanku održanom 30. juna 2023. godine u Oslu donio odluku o raspisivanju 9. poziva za sufinansiranje investicija za sprovođenje infrastrukturnih projekata. Raspisani poziv je raspisan kao ograničen na kofinansiranje projekata u oblasti željezničke infrastrukture, uključujući signalizaciju i telekomunikacije, sa rokom za dostavljanje projektnih predloga do 8. septembra 2023. godine. U predviđenom roku je Ministarstvu evropskih poslova podnijeta jedna projektna aplikacija od strane Ministarstva kapitalnih investicija.

U Briselu su 8. decembra 2023. godine u hibridnom formatu održani sastanci strateškog i operativnog odbora ZIO. U odnosu na Crnu Goru, na sastanku je odobrena projektna aplikacija *Crna Gora - Srbija R4 željeznička povezanost, dionica Bar - Vrbnica; Rekonstrukcija dionice Bar - Golubovci (uključujući klizište Ratac i tunel Sozina)* vrijednosti 112,6 miliona eura.

Dodatno, operativni odbor ZIO je pisanom procedurom donio odluku o raspisivanju 30. poziva za dostavljanje projekata za tehničku podršku u pripremi projektne dokumentacije i 9. poziva za sufinansiranje investicija za sprovođenje infrastrukturnih projekata. Rok za podnošenje projektnih prijava za oba poziva je 23. februar 2024. godine.

2. PROGRAMI EVROPSKE TERITORIJALNE SARADNJE I MAKROREGIONALNE STRATEGIJE

U okviru **Programa prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija**, od 7 projekata, ukupne vrijednosti 3,12 miliona eura, koji su ugovoreni u okviru Drugog poziva, dva projekta su uspješno završena dok je pet projekata nastavilo implementaciju tokom 2023. godine, dok su dva projekta uspješno završena. U periodu od 19. maja do 7. jula 2023. sproveden je treći ciklus monitoring posjeta projektima koji su ugovoreni u okviru Drugog poziva koje su imale za cilj nadgledanje implementacije projekata kao i podršku korisnicima. Ukupno 6 projekata, ukupne vrijednosti oko 2,5 miliona eura ugovorenih u okviru Trećeg poziva za podnošenje predloga projekata započeli su sa implementacijom koja će trajati od 18 do 30 mjeseci. U cilju unapredjenja kapaciteta korisnika projekata ugovorenih u okviru Trećeg poziva, u Podgorici su 27. i 28. februara organizovani Implementacioni seminar i Trening o javnim nabavkama. Takodje, sa istim ciljem su organizovani i Trening o izvještavanju i Trening o vidljivosti 9. i 10. marta u Lješiu u Albaniji. U cilju promocije projekata finansiranih u okviru Trećeg poziva, Svečana konferencija povodom dodjele grantova je organizovana u Skadru u Albaniji, 2. marta 2023. godine. U periodu 14. septembar – 13. oktobar 2023. sproveden je prvi ciklus monitoring posjeta projektima koji su ugovoreni u okviru Trećeg poziva, koje su imale za cilj nadgledanje implementacije projekata kao i podršku korisnicima.

Tokom izvještajnog perioda pripremljeni su sledeći dokumenti: Godišnji izvještaj o implementaciji programa za 2022. godinu, Godišnji plan rada i Godišnji plan komunikacije i

vidljivosti za 2023. godinu. Pomenuti dokumenti su odobreni od strane Zajedničkog odbora za nadgledanje Programa (ZON) kroz pisanu proceduru koja je otvorena 2. februara a zatvorena 9. februara 2023. godine. Godišnji izvještaj o implementaciji programa za 2022. godinu je, nakon odobrenja ZON-a, poslat Evropskoj komisiji.

Pored gore pomenutih dokumenata, pripremljen je i aplikacioni paket za Četvrti poziv za podnošenje prijedloga projekata te je nakon odobrenja paketa od strane Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, četvrti poziv objavljen 17. marta 2023. godine. Poziv, u okviru koga je bilo dostupno oko 2,8 miliona eura je bio otvoren do 15. juna 2023. godine, a potencijalni korisnici su imali priliku da apliciraju sa projektima iz oblasti turizma i kulturnog i prirodnog nasljedja kao i zapošljavanja i socijalne i kulturne inkluzije. U cilju promocije Četvrtog poziva kao i informisanja potencijalnih aplikanata o pravilima Poziva, tokom marta u Albaniji su organizovane informativne sesije i to 29. marta u Skadru i 30. marta u Lješ. Informativne sesije sa istim ciljem u Crnoj Gori su održane 11. marta u Beranama i 12. marta u Podgorici.

Pored toga, 23. marta u Podgorici je organizovana konferencija za medije koja je imala za cilj da informiše širu javnost o Četvrtom pozivu i njegovim pravilima.

Proces evaluacije Četvrtog poziva je započet 10. jula 2023. godine i tokom 2023. godine održan je niz sastanaka Zajedničkog odbora za evaluaciju. Evaluacioni proces će se nastaviti u januaru 2024. godine, dok su sredstva iz alokacije za 2019. godinu u okviru ovog Programa ostala neiskorišćena i nije ih moguće ugovoriti obzirom da je rok za njihovo ugovaranje bio decembar 2023. godine.

Takođe, tokom izvještajnog perioda završena je izrada tri verzije petnaestominutnog promotivnog filma pod nazivom „Promocija ekoturizma na teritoriji Crne Gore, Albanije i Kosova” (na crnogorskom, albanskom i engleskom jeziku) koji je bio premijerno prikazan u Crnoj Gori 18. maja 2023. godine. Film ima za cilj da promoviše sve projekte iz oblasti turizma sprovedene u okviru programa prekogranične saradnje sa Albanijom i Kosovom.

Pored toga, u cilju promocije programa, projekata i njihovih rezultata, pripremljeno je i distribuirano 3 izdanja biltena pod nazivom „Unapređivanje saradnje”. Tokom izvještajnog perioda sprovedene su posjete opštinama iz programskog područja. U periodu od 16. oktobra do 9. novembra 2023. godine sprovedene su posjete u 23 opštine u Crnoj Gori i Albaniji, tokom kojih su predstavljeni rezultati postignuti u okviru IPA II perspektive i promovisane su mogućnosti koje stoje na raspolaganju opštinama u okviru nove IPA III perspektive Programa Crna Gora – Albanija 2021-2027. U Crnoj Gori su posjećene opštine Andrijevica, Bar, Berane, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Gusinje, Kolašin, Petnjica, Plav, Podgorica, Rožaje, Tuzi i Ulcinj, dok su u Albaniji posjećene opštine Vau i Dejes, Puke, Fushe Arrez, Malesi e Madhe, Skadar, Tropoja, Liješ, Kurbin i Mirdita. Takođe, u toku 2023. pripreman je i Bilateralni sporazum a Operativne strukture obje zemlje su se usaglasile oko teksta sporazuma. U narednom periodu preostaje procedura pripreme i slanja materijala prema Vladi.

Kada je riječ o **Programu prekogranične saradnje Crna Gora – Kosovo**, tokom izvještajnog perioda u realizaciji je bilo tri projekta podržanih kroz Drugi poziv. U periodu od 1. juna do 7. jula 2023. godine sproveden je četvrti ciklus monitoring posjeta projektima koji su ugovoreni u okviru Drugog poziva koje su imale za cilj nadgledanje implementacije projekata kao i podršku korisnicima.

U okviru Trećeg poziva za podnošenje predloga projekata ugovoreno je ukupno 11 projekata. Ugovaranjem ovih 11 projekata, iznos dostupan u okviru Trećeg poziva je u

cjelosti ugovoren. Ugovoreni projekti će sprovoditi aktivnosti u oblastima zapošljavanja i socijalne i kulturne inkluzije, zaštite životne sredine kao i turizma i kulturnog i prirodnog nasledja. U cilju unapređivanja kapaciteta korisnika projekata ugovorenih u okviru Trećeg poziva, u Podgorici su 23. i 24. februara organizovani Implementacioni seminar i Trening o javnim nabavkama. Takodje, sa istim ciljem su organizovani i Trening o izvještavanju i Trening o vidljivosti 2. i 3. marta u Istoku na Kosovu. U cilju promocije projekata finansiranih u okviru Trećeg poziva, svečana konferencija povodom dodjele grantova je organizovana u Peći na Kosovo 17. marta 2023. godine.

U periodu 8. septembar – 10. oktobar 2023. sproveden je prvi ciklus monitoring posjeta projektima koji su ugovoreni u okviru Trećeg poziva, koje su imale za cilj nadgledanje implementacije projekata kao i podršku korisnicima.

Tokom 2023. godine održana su 3 bilateralna sastanka između Operativnih struktura Programa i to: 10. februara 2023. u Prištini, 8. septembra 2023 i 19. decembra 2023. u Podgorici.

U cilju promocije programa, projekata i njihovih rezultata, 28. marta 2023. godine je organizovana Radionica za novinare na Kosovu, tokom koje su predstavnici medija imali su priliku da obiđu projekte koji se sprovode u okviru ovog programa na teritoriji opština Đakovica, Dečani, Peć i Klina.

Takođe, završena je izrada tri verzije petnaestominutnog promotivnog filma pod nazivom „Promocija ekoturizma na teritoriji Crne Gore, Albanije i Kosova” (na crnogorskom, albanskom i engleskom jeziku) koji je bio premijerno prikazan u Crnoj Gori 18. maja 2023 godine. Film ima za cilj da promoviše sve projekata iz oblasti turizma sprovedene u okviru programa prekogranične saradnje sa Albanijom i Kosovom.

Pored toga, u cilju promocije programa, projekata i njihovih rezultata, pripremljeno je i distribuirano 3 izdanja biltena pod nazivom „Unapređivanje saradnje“.

Tokom 2023. godine pripremljeni su sljedeći dokumenti: Godišnji izvještaj o implementaciji programa za 2022. godinu, Godišnji plan rada i Godišnji plan komunikacije i vidljivosti za 2023. godinu. Pomenuti dokumenti su odobreni od strane Zajedničkog odbora za nadgledanje Programa (ZON) tokom sastanka ZON-a koji je održan 10. februara u Prištini. Godišnji izvještaj o implementaciji programa za 2022. godinu je, nakon odobrenja ZON-a, poslat Evropskoj komisiji.

Tokom izvještajnog perioda sprovedene su posjete opštinama iz programskog područja. Naime u periodu od 16. oktobra do 8. novembra sprovedena je posjeta u 19 opština u Crnoj Gori i na Kosovu, tokom kojih su predstavljeni rezultati postignuti u okviru IPA II perspektive i promovisane su mogućnosti koje stoje na raspolaganju opštinama u okviru IPA III perspektive ovog Programa. U Crnoj Gori posjećene su opštine Andrijevića, Bar, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Petnjica, Plav, Podgorica, Rožaje, Tuzi i Ulcinj, dok su na Kosovu posjećene opštine Peć, Dečan, Klina, Junik, Istok i Đakovica.

Dana 19. decembra 2023. godine organizovan je i prvi sastanak Zajedničkog odbora za nadgledanje u okviru IPA III perspektive, tokom kojeg su usvojeni pravilnik i procedure Zajedničkog odbora za nadgledanje i predlog za objavu Prvog poziva za dostavljanja prijedloga projekata u okviru IPA III programa prekogranične saradnje Crna Gora – Kosovo 2021- 2027. Nakon sastanka Zajedničkog odbora za nadgledanje počela je priprema aplikacionog paketa za Prvi poziv za dostavljanja prijedloga projekata u okviru ovog programa. Takođe, u toku 2023. pripreman je i Bilateralni sporazum a Operativne strukture obje zemlje su se usaglasile oko teksta sporazuma. U narednom periodu preostaje procedura pripreme i slanja materijala prema Vladi.

Što se tiče **Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2014-2020**, tokom 2023. godine završeni su projekti ugovoreni u okviru Prvog i Drugog poziva koji su doprinijeli jačanju socijalne inkluzije ranjivih grupa, te unapređenju kapaciteta za korišćenje turističkih potencijala u programom obuhvaćenoj oblasti.

U okviru Trećeg poziva, koji je bio raspisan u periodu od 3. marta do 1. juna 2022. godine, ugovoreno je osam projekata ukupne vrijednosti 2,17 miliona eura, dok se u 2024. godini očekuje ugovaranje još dva projekata, a odnose se na povećanje zapošljivosti i mogućnosti zapošljavanja, poboljšanje upravljanja otpadom i otpadnim vodama, kao i unapređenje kapaciteta za korišćenje turističkih potencijala u programom obuhvaćenoj oblasti.

Održana su tri sastanka Zajedničkog odbora za nadgledanje, 13. februara kada je razmatran i usvojen Godišnji izvještaj o sprovođenju Programa za 2022. godinu. Drugi sastanak Odbora za nadgledanje u okviru IPA III Finansijske alokacije održan je 5. oktobra kada je zvanično formiran ovaj odbor za IPA III Program, dok je na trećem sastanku 28. novembra usvojena lista tematskih prioriteta i potencijalnih korisnika za Prvi poziv za podnošenje prijedloga projekata i usvojen Radni plan Zajedničkog tehničkog sekretarijata kao i Plan komunikacija i vidljivosti za 2024. godinu.

Ceremonija povodom potpisivanja ugovora za korisnike iz Trećeg poziva održana je 6. oktobra 2023. godine na Zlatiboru, Republika Srbija.

Završna konferencija IPA II Programa prekogranične saradnje Srbija-Crna Gora 2014-2020 održana je u Podgorici 27. novembra 2023. Takođe istog dana u Podgorici održan je Bilateralni sastanak operativnih struktura gdje je razgovarano o unaprjeđenju saradnje u okviru Programa na ministarskom nivou, a kom su prisustvovali Maida Gorčević, ministarka evropskih poslova Crne Gore i Tanja Mišćević, ministarka za evropske integracije Republike Srbije.

Finansijski sporazum za IPA III Program prekogranične saradnje Srbija-Crna Gora 2021-2027 potpisan je i stupio na snagu 1. septembra 2023. Ukupan finansijski doprinos Evropske unije Programu iznosi 8,4 miliona eura. U finansijskoj perspektivi 2021-2027 u okviru Programa će biti podržani projekti koji će doprinositi poboljšanju mogućnosti zapošljavanja i socijalnih prava kroz nova zapošljavanja, mobilnost radne snage i socijalnu i kulturnu inkluziju, kao i poboljšanje poslovnog okruženja i konkurentnosti kroz unapređenje turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa. Planirano je objavljivanje Prvog poziva za dostavljanje predloga projekata u okviru novog programa u prvoj polovini 2024. godine.

U okviru programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014 - 2020, do sada su objavljena tri poziva, kroz koje je ugovoreno 20 projekata ukupne vrijednosti 8,95 miliona eura, od čega EU doprinos iznosi oko 7,44 miliona eura. Kroz Prvi poziv su ugovorena 3 projekta, ukupne vrijednosti EU finansiranja oko milion eura. Projekti su se sprovodili u oblasti promocije zapošljavanja, mobilnosti radne snage, socijalne i kulturne inkluzije, unapređenja turizma i kulturne i prirodne baštine. U okviru Drugog poziva za dostavljanje predloga projekata ugovoreno je 12 projekata, ukupne vrijednosti EU finansiranja oko 4,37 miliona eura. Kroz ovaj poziv projekti su doprinijeli boljem upravljanju i energetske efikasnosti lokalnih vodovodnih sistema, sistema otpadnih voda i čvrstog otpada i zaštiti životne sredine, kao i poboljšanju kvaliteta i raznolikosti turističke ponude koja počiva na prirodnoj i kulturnoj baštini. Kroz treći poziv ugovoreno je 5 projekata EU kontribucije 2,19 miliona eura. Projekti, čije je sprovođenje otpočelo tokom prve polovine

2022. godine, usmjereni su na poboljšani pristup tržištu rada i zapošljavanje, prevenciju i upravljanje rizikom, ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promjenama.

Uspješno sprovedeno i zatvoreno 15 projekata Prvog i Drugog poziva, kao i tri projekta Tehničke podrške. Trenutno se sprovode 5 projekata Trećeg poziva.

Što se tiče nove finansijske perspektive koja se veže za period 2021–2027, tokom 2023. godine održana su dva sastanka Zajedničkog odbora za nadgledanje. Na sastanku održanom 4. aprila članovi odbora su donijeli odluku o objavi Prvog poziva u okviru IPA III programa, fokusiranog na oblast promocije turizma i kulturne i prirodne baštine. Poziv za dostavljanje projektnih predloga je objavljen 5. juna 2023. godine.

Na drugom sastanku, održanom 13. decembra, pored konstatovanja napretka u sprovođenju Programa i projekata, Zajednički odbor usvojio Plan rada i Plan komunikacionih aktivnosti za 2024. Takođe, istog datuma je održan je i trilateralni sastanak prekograničnih struktura i Ugovornog tijela, kako bi se razmotrili načini prevazilaženja problema uzrokovanih kašnjenjem ratifikacije Finansijskog sporazuma od strane Bosne i Hercegovine a koji se tiču početka projekta Tehničke podrške za IPU III, planiranog za 1. januar 2024. godine. Dogovorom tri strane odlučeno je da se sa implementacijom TAGC 2022 otpočne od 1. januara 2024. godine i prije samog potpisivanja ugovora o Grantu, sa neophodnim pretfinansiranjem od strane zemalja učesnica i prihvatljivošću troškova od navedenog datuma jednom kada Finansijski sporazum bude ratifikovan.

Kada je riječ o **Interreg IPA programu prekogranične saradnje za Italiju, Albaniju i Crnu Goru**, u okviru Prvog poziva su ugovorena 32 projekta, čija je ukupna vrijednost 30 miliona eura, od čega je za crnogorske organizacije i institucije opredijeljeno 7,1 miliona eura. Svi projekti su završeni do kraja 2023. godine. Takođe, završena je realizacija 8 tematskih projekata, ukupne vrijednosti 37,8 miliona eura, od čega crnogorskim partnerima pripada 9,6 miliona eura. Projekti su obuhvatali realizaciju zajedničkih aktivnosti u oblasti kulturne saradnje, upravljanja i reagovanja u vanrednim situacijama, zdravstvene zaštite, poljoprivrede i ribarstva, unapređenja turističke ponude, bolje povezanosti programskog područja i jačanja konkurentnosti malih i srednjih preduzeća. U okviru Drugog ciljanog poziva u kojem je odobreno 40 projekata, crnogorski partneri učestvuju u 27 projekata (20 standardnih i 7 projekata manjeg obima) ukupnog iznosa 15,7 miliona eura, od čega je za crnogorske korisnike opredijeljeno 3,3 miliona eura. Sprovođenje projekata Drugog ciljanog poziva je takođe završeno tokom 2023. godine. U okviru ovog programa, ugovoren je i 21 projekat kapitalizacije rezultata prvog poziva čija je realizacija završena u oktobru 2023. godine, od kojih su crnogorske institucije i organizacije učestvovala u 18 projekata, a ukupna vrijednost opredijeljena za crnogorske partnere je bila oko 340.000 eura.

Održana su dva sastanka Zajedničkog odbora za nadgledanje - 19. aprila u Kolašinu i 19. oktobra u Skadru, Albanija. Dan inter-regionalne saradnje je obilježen 9. oktobra u Kotoru, a tom prilikom je organizovana i posjeta tematskom projektu 3C finansiranom kroz ovaj program, u okviru kojeg su rekonstruisane prostorije starog zatvora i pretvorene u kreativni hab za mlade umjetnike. Takođe, izrađeni su video klipovi 15 uspješno sprovedenih projekata i promovisani na društvenim mrežama.

Program **Interreg IPA Južni Jadran** za period 2021-2027 je nastavak Interreg IPA Programa prekogranične saradnje za Italiju, Albaniju i Crnu Goru za period 2014-2020. i Evropska komisija ga je usvojila 26. septembra 2022. Ukupan budžet Programa iznosi 82 miliona eura. Program će se sprovoditi u okviru pet tematskih prioriteta: Pametnija Evropa, usmjeren na inovacije i unapređenje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća kroz zajedničke prekogranične akcije; Zelenija Evropa, usmjeren na promovisanje energetske efikasnosti, prilagođavanje klimatskim promjenama i sprečavanje rizika, kao i zaštitu

biološke raznolikosti i smanjenje zagađenja; Povezanija Evropa, usmjeren na razvijanje održive i intermodalne nacionalne, regionalne i lokalne mobilnosti; Socijalnija Evropa, usmjeren na poboljšanje pristupa inkluzivnim i kvalitetnim uslugama u obrazovanju i jačanje uloge kulture i održivog turizma u ekonomskom razvoju i socijalnoj inkluziji; Bolje upravljanje, usmjeren na unapređivanje saradnje institucija u sve tri zemlje u cilju povećanja efektivnosti javnih politika i njihove umreženosti.

Prvi poziv za dostavljanje predloga projekata manjeg obima (kapitalizacija prethodno ostvarenih rezultata) u okviru ovog programa objavljen je 29. decembra 2022. godine sa rokom za podnošenje projektnih predloga do 7. aprila 2023. godine. Nakon sprovedenog postupka ocjenjivanja, od 128 podnijetih aplikacija odobreno je 40 projekata ukupne vrijednosti 6,7 miliona eura. Crnogorske institucije i organizacije učestvuju u 36 projekata, a ukupna vrijednost opredijeljena za crnogorske partnere je 1,2 miliona eura.

Takođe, na onlajn sastanku Odbora za nadgledanje 17. jula 2023. godine, odobreno je 5 strateških projekata ukupne vrijednosti oko 25 miliona eura, od čega crnogorskim korisnicima pripada preko 7 miliona eura. Projekti su usmjereni na osnaživanje sektora turizma, unapređenje prekogranične saradnje i koordinacije u oblasti civilne zaštite, poboljšanje evropske međupovezanosti uz promociju zelene i održive mobilnosti, poboljšanje dostupnosti kvalifikovanih kompetencija i vještina na tržištu rada, sa posebnim osvrtom na plavu ekonomiju i jačanje kapaciteta i efikasnosti javnih institucija u odgovoru na potrebe građana/teritorijalnih potreba područja saradnje. Crnogorske institucije – Ministarstvo kulture i medija i Univerzitet Crne Gore – Institut za biologiju mora su vodeći partneri u dva strateška projekta.

Dodatno, otpočela je priprema standardnog poziva za dostavljanje predloga projekata ukupne vrijednosti 38,3 miliona eura, čije se raspisivanje očekuje u 2024. godini.

Tokom 2023. godine, održana su dva sastanka Odbora za nadgledanje, i to 19-20. aprila u Kolašinu i 19-20. oktobra u Skadru, Albanija. Programski događaj kojim je obilježen uspješan završetak Programa prekogranične saradnje Italija – Albanija - Crna Gora 2014-2020 i početak realizacije programa Južni Jadran 2021-2027 organizovan je u Bariju 13. septembra.

U okviru Interreg **IPA programa prekogranične saradnje za Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru**, do kraja 2023. godine završeno je sprovođenje svih projekata koji su izabrani za finansiranje u okviru Drugog poziva. Od ukupno 35 projekata, organizacije i institucije iz Crne Gore, njih 41, ostvarile su učešće u 33 projekta ukupne vrijednosti 36,1 milion eura, u okviru kojih su na raspolaganju imale sredstva u iznosu od 10,16 miliona eura. Realizacijom navedenih projekata unaprijeđen je kvalitet usluga u oblasti javnog zdravlja i socijalne zaštite, ojačana saradnja u oblasti zaštite životne sredine, razvijena nova turistička ponuda utemeljena na kulturnoj i prirodnoj baštini područja sve tri države i unaprijeđeno poslovno okruženje u programskom području.

Na finalnoj konferenciji, koja je održana u Podgorici 12. decembra 2023. godine, predstavljeni su rezultati saradnje između institucija i organizacija iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, ostvareni tokom finansijske perspektive 2014-2020 i premijerno prikazani kratki filmovi o dijelu sprovedenih projekata.

Prvi sastanak Odbora za nadgledanje Interreg VI-A IPA programa Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2021-2027, odnosno VIII sastanak Zajedničkog odbora za nadgledanje Interreg IPA programa Hrvatska - Bosna i Hercegovina - Crna Gora 2014-2020 održani su 29. marta 2023. godine u Kotoru. Održano je i 5 tehničkih sastanaka između Upravljačkog tijela i nacionalnih tijela. Dvodnevni događaj povodom obilježavanja Interreg dana saradnje organizovan je 26-27. septembra na Pomorskom fakultetu u Splitu, odnosno

u Klesarskoj školi na ostrvu Brač u Hrvatskoj. Usaglašen je sadržaj Finansijskog sporazuma za Interreg VI-A IPA program Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora za period 2021-2027 i sadržaj Sporazuma o sprovođenju Programa, koji su potpisani 21. jula 2023. godine.

Prvi poziv za dostavljanje predloga projekata u okviru Interreg VI-A IPA programa Hrvatska - Bosna i Hercegovina - Crna Gora 2021-2027, za koji je bilo opredijeljeno 41.095.300,00 eura sredstava Evropske unije, bio je otvoren od 3. maja do 2. avgusta 2023. godine. Pozivom su bila obuhvaćena sva četiri programska prioriteta i 6 specifičnih ciljeva, koji se odnose na istraživanja i inovacije, energetska efikasnost, prilagođavanje klimatskim promjenama, cirkularnu ekonomiju, zdravstvo i turizam i kulturu. Tim povodom, u cilju informisanja potencijalnih aplikanata o pravilima i uslovima za prijavljivanje projektnih predloga, u periodu od 17. maja do 7. juna, održano je ukupno 8 informativnih sesija, od kojih dvije u Crnoj Gori, i to 17. maja u Podgorici i 18. maja u Budvi. U cilju pružanja dodatnih savjeta i informacija za podnošenje predloga projekata, Upravljačko tijelo i Zajednički sekretarijat su u saradnji s nacionalnim tijelima organizovali 4 informativne sesije, koje su održane 11. i 12. jula u onlajn formatu. U okviru Prvog poziva dostavljeno je ukupno 217 predloga projekata, vrijednosti oko 280 miliona eura EU sredstava, s učešćem 900 projektnih partnera od kojih je njih 205 iz Crne Gore.

U cilju otpočinjanja evaluacije dostavljenih projektnih predloga, uspostavljen je Odbor za odabir projekata, čiji članovi su održali 2 sastanka, 4. septembra i 21. novembra u Zagrebu. Dana 17. novembra, Odbor za nadgledanje Interreg VI-A IPA programa Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2021-2027 odobrio je rezultate prvog koraka ocjene projektnih predloga Prvog poziva. Ukupno 183 projektne aplikacije zadovoljile su administrativne kriterijume prihvatljivosti i kvalifikovale se za dalje ocjenjivanje. Krajem novembra započet je postupak ocjene kvaliteta projektnih predloga, čiji završetak se očekuje do kraja 1. kvartala 2024. godine.

U okviru **Dunavskog transnacionalnog programa 2014-2020** završeno je sprovođenje pet projekata odobrenih u okviru Trećeg poziva. Kroz tri realizovana poziva ukupno je sprovedeno 15 projekata u kojima su učestvovala crnogorske institucije, ukupne vrijednosti 29,5 miliona eura, od čega je 1,55 miliona eura bilo opredijeljeno za njihove aktivnosti. Riječ je o projektima koji su bili posvećeni razvoju inovacija, održivom korišćenju nacionalne i kulturne baštine, obnavljanju ekoloških koridora i poboljšanju institucionalnih kapaciteta korisnika na području Dunavskog regiona. U okviru Trećeg poziva za koordinate prioriteta oblasti (PAC) Strategije Evropske unije za Dunavski region, odobreno je 12 projekata, kao i projekat za Dunavsku stratešku tačku, čija je glavna uloga da podrži praćenje i sprovođenje ciljeva Strategije Evropske unije za Dunavski region. Tokom godine, započeta je procedura za zatvaranje Programa za finansijsku perspektivu 2014-2020.

Finansijski sporazum za **Program Dunavskog regiona za period 2021-2027** potpisan je 2. oktobra 2023. godine. U okviru Prvog poziva za dostavljanje predloga projekata u okviru novog programa, koji je sproveden kroz dvije faze, uslovno je odobreno 60 projekata, čija ukupna vrijednost iznosi 114,3 miliona eura. Trideset i sedam crnogorskih institucija učestvuje u 31 projektu, čija će implementacija biti usmjerena na razvoj održivih rješenja u oblasti inovacija i digitalizacije, ekologije, efikasnog korišćenja energije, a takođe i u oblasti turizma i kulture. Ukupan budžet predviđen za aktivnosti crnogorskih partnera iznosi 5,3 miliona eura.

Drugi poziv za dostavljanje predloga projekata u okviru Programa Dunavskog regiona objavljen je 2. novembra 2023. godine i trajao je do 3. aprila 2024. godine. Ukupni raspoloživ budžet za Drugi poziv iznosi 38,7 miliona eura. Info dan tokom kojeg su potencijalnim korisnicima predstavljeni programski prioriteta, kao i pravila za podnošenje predloga

projekata, održan je u Podgorici 14. decembra 2023. godine. Takođe, objavljen je i Prvi poziv u okviru Instrumenta za podršku razvoju projekata (Seed Money Facility), u okviru kojeg se finansiraju projekti namijenjeni razvoju projektnih ideja koji imaju za cilj realizaciju prioriteta definisanih Akcionim planom za EU strategiju Dunavskog regiona, ukupne vrijednosti 3,6 miliona eura.

Tokom 2023. godine održana su tri sastanka Odbora za nadgledanje: online sastanak 20. aprila, 20-21. juna u Sofiji i 18-19. oktobra u Beču.

U okviru **Jadransko-jonskog transnacionalnog programa (ADRION) 2014 -2020** završeno je sprovođenje 32 projekta, ugovorena u okviru pet poziva, ukupne vrijednosti 53,64 miliona eura. Za potrebe realizacije projektnih aktivnosti crnogorskim partnerima je bilo opredijeljeno nešto više od 4 miliona eura. Riječ je o projektima koji su usmjereni na razvoj inovacija, zaštitu životne sredine, unapređenje sistema pomorskog saobraćaja, jačanje transportnih veza, na promociju i valorizaciju prirodne i kulturne baštine na području Jadransko-jonskog regiona, kao i na razvoj transnacionalnih master studijskih programa. U toku 2023. godine ugovorena su dva projekta u okviru Petog poziva u kojima učestvuju crnogorski korisnici, *MARBLE* i *CRESCENTO*. Projekti su realizovani u periodu od 1. 2. 2023. godine do 30. 9. 2023.godine, a njihova ukupna vrijednost je 2,2 miliona eura. Tokom 2023. godine održana su dva sastanka Odbora za nadgledanje: 2-3. februara (Sarajevo) i online sastanak 20. decembra.

Kada je riječ o IPA Jadransko-jonskom programu 2021-2027, Ministarstvo evropskih poslova je potpisalo Finansijski sporazum 17. oktobra 2023. godine. Tokom 2023. godine, sproveden je postupak ocjenjivanja predloga projekata podnesenih u okviru Prvog poziva, čija je ukupna vrijednost iznosila 65 miliona EU doprinosa, dok je rok za dostavu projektnih predloga bio 30. jun 2023. Pozivom su obuhvaćena prva tri prioriteta programa: Podrška pametnijem Jadransko-jonskom regionu, Podrška zelenijem Jadransko-jonskom regionu i Povezaniya Evropa uz bolju mobilnost. U Podgorici je 5. maja 2023. godine organizovan Info dan, tokom kojeg su potencijalnim korisnicima predstavljani programski prioriteti i pravila za podnošenje predloga projekata. Takođe, na sastanku Odbora za nadgledanje, koji je održan u Beogradu 30. novembra 2023.godine uslovno su odobrena tri strateška projekta, koji treba da pruže podršku sprovođenju Strategije EU za Jadransko-jonski region.

Tokom 2023. godine održano je sedam sastanaka Odbora za nadgledanje : 28. februara-1 marta (Bolonja), online sastanci 24. marta, 15. maja i 10. jula, 25. maja (Sarajevo), 25-26. jul i 30. novembra (Beograd).

Tokom 2023. godine, u okviru **Interreg Euro-mediteranskog programa 2021-2027** ugovorena su dva projekta u okviru Prvog i Trećeg poziva za dostavljanje projektnih predloga, koji se odnose na prioritet *Upravljanje*, a odobreno je 14 projekata Drugog poziva koji se odnosi na prioritete *Pametniji* i *Zeleniji Mediteran*. Ugovaranje odobrenih projekata očekuje se tokom prvog kvartala 2024. godine. Ukupna finansijska vrijednost 16 projekata iznosi oko 38 miliona eura, dok ta vrijednost za crnogorske partnere čini oko 3 miliona eura. Projekti se odnose na oblast inovativne ekonomije, očuvanja i valorizacije prirode, zelenih površina za život i održivog turizma.

U oktobru 2023. godine u Budvi je organizovana konferencije na temu umrežavanja različitih aktera radi kvalitetnije kapitalizacije rezultata projekata Interreg Euro-MED, ali i drugih programa, koja je okupila lokalne i regionalne aktere. Tokom 2023. godine organizovana su tri sastanka Odbora za nadgledanje, tri sastanaka nacionalnih kontakt

osoba i jedna obuka, a u cilju podrške korisnicima održani su radni i konsultativni sastanci sa partnerskim institucijama u Crnoj Gori.

U cilju pridruživanja Crne Gore Programu saradnje **URBACT IV**, koji je posvećen održivom urbanom razvoju, tokom 2023. godine potpisan je niz sporazuma: Sporazum o sadržaju programa URBACT IV za period 2021-2027, Sporazum o uspostavljanju Nacionalne URBACT kontakt tačke za Crnu Goru (NUK) i Finansijski sporazum.

Objavljen je poziv za dostavljanje projektnih predloga (januar 2023. godine), radi kreiranja Mreža za akciono planiranje, kada je održana i informativna sesija za predstavnike crnogorskih opština. U okviru ovog poziva kreirano je ukupno 30 mreža, od čega crnogorske opštine (Berane, Bijelo Polje i Budva) učestvuju u četiri, koje se odnose na zelenu tranziciju, promociju različitosti i povezivanja ljudi, jačanje ruralno-urbanih veza i osnaživanje noćne ekonomije. Ukupan budžet opredijeljen za ove mreže iznosi oko 10,74 miliona eura, dok budžet crnogorskih partnera iznosi oko 292 hiljade eura. Od mreža se očekuje da podrže organizovani proces razmjene znanja među partnerima, u cilju poboljšanja lokalnih politika kroz konkretno akciono planiranje.

Tokom novembra i decembra 2023. održane su konsultativne posjete navedenim projektima, a kao dio planiranih aktivnosti angažovana je i nacionalna kontaktna osoba. Predstavnici Ministarstva evropskih poslova prisustvovali su drugom i trećem sastanku Odbora za nadgledanje, koordinacionom sastancima NUK-a, i programskom univerzitetskom kampusu.

Crna Gora je 2023. godine pristupila **međuregionalnom programu saradnje Interreg Evropa**, koji je osmišljen tako da korisnici, kroz inovativne pristupe, uče na primjerima drugih regiona, da identifikuju i prenesu primjere dobre prakse kako bi unaprijedili sopstvene instrumente politika regionalnog razvoja. Program obuhvata teritoriju 27 zemalja članica Evropske unije, Norvešku, Švajcarsku, pet zemalja koje su korisnice IPA sredstava, te Moldaviju i Ukrajinu. Crna Gora je 29. septembra 2023. godine potpisala Sporazum o učešću u programu, čiji ukupan budžet za period 2021-2027 iznosi 394,5 miliona eura (379 miliona eura iz EDRF fonda, 10 miliona eura iz IPA fonda i 5,5 miliona eura iz NDICI fonda).

U narednom periodu biće raspisan Treći poziv za dostavljanje predloga projekata, a tokom trajanja ovog poziva biće otvoren i restriktivni poziv, namijenjen zemljama koje su se naknadno priključile programu (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Moldavija, Sjeverna Makedonija, Srbija i Ukrajina), i koji im omogućava da se pridruže projektima koji su ranije ugovoreni, u okviru Prvog i Drugog poziva.

Kada je riječ o makroregionalnim strategijama, Ministarstvo evropskih poslova je nastavilo da koordinira i prati sprovođenje **Strategije EU za Jadransko-jonski region (EUSAIR)**, kao i realizaciju strateškog projekta Jedinica za podršku – Podrška upravljanju Strategijom Evropske unije za Jadransko-jonski region (EUSAIR) – *Facility Point*. Ključne aktivnosti su bile usmjerene na reviziju Akcionog plana za sprovođenje EUSAIR (AP), što je podrazumjevalo redefinisane prioriteta i aktivnosti u sva četiri stuba, kao i uspostavljanje petog stuba – Socijalna kohezija. Takođe, AP je značajnije obuhvatio horizontalne oblasti od kojih je za Crnu Goru najznačajnija proces pristupanja EU. Dodatno, novim nacrtom AP predviđeno je uključivanje politike prema mladima u sprovođenje Strategije. S obzirom na završetak projekta Jedinica za podršku – podrška upravljanju Strategijom Evropske unije za Jadransko-jonski region (EUSAIR Facility Point), pripremljen je završni izvještaj. Takođe, odobren je i novi projekat EUSAIR FACILITY POINT – Podrška upravljanju EUSAIR-om za

unapređenu saradnju, kroz koji će biti obezbijedena podrška sprovođenju EUSAIR-a do 31.12.2027. godine.

Tokom 2023. godine održani su sledeći događaji s učešćem crnogorskih predstavnika, uz podršku strateškog projekta EUSAIR Facility Point:

- Sastanak povodom planiranja nove faze projekta EUSAIR Facility Point, 9. i 10. februar (Ljubljana);
- Drugi sastanak Radne grupe za reviziju EUSAIR, 24. februar (Atina, Grčka);
- Radionica „Monitoring i evaluacija EUSAIR”, 7. mart (Beograd, Srbija);
- XX sastanak Tematske radne grupe 4 – Održivi turizam, 28. mart (Sarajevo, Bosna i Hercegovina);
- XVIII sastanak Tematske radne grupe 3 – Kvalitet životne sredine, 28. mart (Bolonja, Italija);
- Upravni odbor EUSAIR-a i sastanak nacionalnih koordinatora, 29. i 30. mart (Brisel, Belgija);
- Radionica „Uvođenje petog stuba - Socijalna politika”, 29. i 30. mart (Sarajevo, Bosna i Hercegovina);
- Okrugli sto „Mladi u sektoru turizma”, 29. mart (Jahorina, Bosna i Hercegovina);
- Radionica „Sistemski pristup tranzicije BIH ka cirkularnoj ekonomiji”, 19. april (Sarajevo, Bosna i Hercegovina);
- Nedjelja EU makroregionalnih strategija 25-27. april (Brisel, Belgija);
- Nastavak sastanka EUSAIR Upravnog odbora, 27. april (Brisel, Belgija);
- XVII sastanak Tematske radne grupe 1 – Plavi rast, 9. maj (Atina, Grčka);
- Radionica „Energetika – Povezivanje EUSAIR i JJ regiona u transevropske mreže”, 10. maj (Sarajevo, Bosna i Hercegovina);
- III sastanak Radne grupe za reviziju EUSAIR, 11. maj (Sarajevo, Bosna i Hercegovina);
- EUSAIR Forum, 23-25. maj (Sarajevo, Bosna i Hercegovina);
- Vanredni Upravni odbor EUSAIR-a i uvodna konferencija posvećena hrvatskom predsjedavanju EUSAIR-om, 19-21. jun (Zagreb, Hrvatska);
- EUSAIR konferencija „Snažna žena za snažnu Jadransko-jonsku regiju”, 4. i 5. jul (Zagreb, Hrvatska);
- EUSAIR Komunikacijska akademija, 5. i 6. jul (Solun, Grčka);
- Sastanak Upravnog odbora projekta Facility Point, 13. jul (Krf, Grčka);
- Sastanak crnogorskih institucija „EUSAIR finansijski dijalog”, 20. jul (Podgorica);
- Radionica „EUSAIR za ubrzanu integraciju Crne Gore u EU”, 27. jul (Podgorica);
- EUSAIR Upravni odbor, 11. i 12. oktobar (Dubrovnik, Hrvatska);
- Sastanak Tematske radne grupe 4 - Održivi turizam, 24. i 25. oktobar (Zagreb, Hrvatska);
- Jadransko-jonska NURECC plus završna konferencija, 30. novembar (Brisel, Belgija);
- Konferencija o zaštiti mora od plastike i mikroplastičnog zagađenja, 29. novembar (Zagreb, Hrvatska);
- Prva makroregionalna građanska Agora, 7. i 8. decembar (Budimpešta, Mađarska).

Kada je riječ o **Strategiji EU za Dunavski region (EUSDR)**, tokom izvještajnog perioda, predstavnici Ministarstva evropskih poslova prisustvovali sastanku nacionalnih koordinatora, održanom na Brdu kod Kranja 16. maja 2023. godine. Takođe, u okviru slovenačkog predsjedavanja EUSDR, XII godišnji foruma EUSDR-a održan je 24. i 25. oktobra 2023. godine na Brdu kod Kranja. Događaj je okupio visoke predstavnike iz Evropske unije, vlade država učesnica strategije, regionalne i lokalne vlasti i druge zainteresovane strane kako bi razgovarali o napretku na polju strategije i oblikovali njenu budućnost. Uz moto

„EUSDR ulazi u deceniju budućnosti“, značajna tema foruma bila je i proces proširenja Evropske unije i podrška zemljama u pretpristupnoj fazi, zatim oporavak Ukrajine, proces uvezivanja, izazovi na polju energetike i saobraćaja u regionu, uključivanje mladih u Strategiju i zanimanja budućnosti. Na Forumu su učestvovali i predstavnici Crne Gore, i to na: ministarskom sastanku, panelu na visokom nivou, te panelu o programskom okviru IPA III i njegovoj vezi sa EUSDR.

Predsjedavanje EUSDR-om za period od 1. novembra 2023. do 31. decembra 2024. godine od Slovenije je preuzela Austrija, koja će proces saradnje u okviru ove makreoregionalne inicijative sprovoditi pod sloganom „Oblikovanje transformacije, stvaranje mogućnosti: prosperitetna, otporna i sigurna Dunavska regija“.

3. IPA III (2021-2027)

Nakon stupanja na snagu *Okvirnog finansijskog sporazuma o partnerstvu između Evropske unije i Crne Gore, koju predstavlja Vlada Crne Gore, o modelima sprovođenja finansijske podrške Evropske unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta za pretpristupnu podršku (IPA) 2.* novembra 2022. godine, ispunjeni su svi formalno-pravni preduslovi za potpisivanje godišnjih finansijskih sporazuma za IPA III programe i kreirani preduslovi za početak ugovaranja i trošenja sredstava EU koja su Crnoj Gori na raspolaganju kroz finansijsku perspektivu IPA 2021-2027.

Kada su u pitanju pravila programiranja i sprovođenja IPA III podrške, shodno odredbama koje važe u državama članicama EU prilikom korišćenja Evropskih strukturnih i investicionih fondova, ključni kriterijumi za dodjelu finansijske podrške u IPA III perspektivi su relevantnost (strateški značaj) i zrelost predloženih projekata. Ovo se prije svega odnosi na adekvatnu spremnost tenderske i projektne dokumentacije, kao i pravnih i tehničkih preduslova, što u najvećoj mjeri zavisi od vrste projekta. Iznosi i oblasti podrške su preciznije definisani IPA programskim okvirom, kao glavnim strateškim dokumentom za programiranje u IPA-i III, i to kroz pet oblasti podrške, takozvanih prozora: (1) Vladavina prava, temeljna prava i demokratija; (2) Dobro upravljanje, usklađivanje sa pravnom tekovinom, strateško komuniciranje i dobrosusjedski odnosi; (3) Zelena agenda i održivo povezivanje; (4) Konkurentnost i inkluzivni rast i (5) Teritorijalna i prekogranična saradnja.

Tokom 2023. godine, aktivno se radilo na programiranju programa IPA 2024, kako u dijelu izrade nacrtu jednogodišnjih akcija, tako i u dijelu rada na višegodišnjim operativnim programima za period 2024-2027 za oblasti *Životna sredina* i *Zapošljavanje i socijalne politike*. U dijelu kreiranja formalno pravnih preduslova za sprovođenje akcija, tokom 2023. godine su potpisana i dva finansijska sporazuma – za programe IPA 2022 i IPA 2023.

3.1. IPA 2021

Finansijski sporazum za program IPA 2021 potpisan je 15. decembra 2022. godine i njime je opredijeljeno ukupno 33.517.352,94 eura, od čega je iznos EU sredstava 32.410.000,00 eura, dok je iznos nacionalnog kofinansiranja 1.107.352,94 eura. Opredijeljena sredstva su namijenjena za sprovođenje pet akcija, i to:

- *Podrška EU sektoru poljorivrede u Crnoj Gori*, podržana u iznosu od 9 miliona opredijeljenih EU sredstava;
- *Aktivnosti u vezi sa pravnom tekovinom iz oblasti politika životna sredina i klimatska akcija*, koja je podržana sa 6,275 miliona eura bespovratnih sredstava EU, dok nacionalno kofinansiranje u iznosu od 1,107 miliona eura;

- *Podrška EU održivom povezivanju i zelenoj agendi u Crnoj Gori*, podržana u iznosu od 3,485 miliona eura;
- *Instrument EU za podršku reformama*, podržana u iznosu od 10 miliona eura;
- *Instrument za evropsku integraciju*, koja je podržana sa 3,65 miliona eura.

Sektor **Poljoprivrede** je kroz program IPA 2021 podržan sa 9 miliona eura EU sredstava i kroz akciju *Podrška EU sektoru poljoprivrede u Crnoj Gori*. Akcija je usmjerena na postizanje rezultata u četiri ključne oblasti: poljoprivreda i ruralni razvoj; bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni poslovi, ribarstvo i šumarstvo. Osnovni cilj projekta je kreiranje uspješnog sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja u Crnoj Gori koji obezbjeđuje zapošljavanje i održivu proizvodnju kvalitetne hrane za domaće i strane potrošače, uz kreiranje efikasne administracije u oblastima poljoprivrede i ruralnog razvoja, bezbjednosti hrane, veterine, fitosanitarnih poslova, ribarstva i šumarstva.

Realizuje se kroz ukupno 12 ugovora, od čega 6 ugovora se realizuje u direktnom upravljanju i za njihovo sprovođenje je zadužena Delegacija EU, dok se 6 ugovora sprovodi u indirektnom upravljanju - 4 ugovora su u nadležnosti Direktorata za finansiranje i ugovaranje sredstava EU (dva ugovora o nabavci i dva ugovora o uslugama), dok su 2 ugovora u nadležnosti Uprave za kapitalne projekte (ugovor o uslugama i ugovor o radovima i nabavci opreme). U prethodnoj godini akcenat je stavljen na pripremu tenderske dokumentacije i raspisivanje tendera, sa planom potpisivanja prvih ugovora početkom 2024. godine. Najveći ugovor u vrijednosti od 1,9 miliona eura, čije sprovođenje je otpočelo 1. februara 2024. predstavlja tvining za jačanje kapaciteta u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja za buduću implementaciju Zajedničke poljoprivredne politike, kao i ugovor o radovima i opremi za izgradnju graničnih inspeksijskih punktova i karantinske jedinice za zdravlje bilja u Crnoj Gori u iznosu od 1,55 miliona eura,

Oblast **Životne sredine** je podržana kroz projekat *Aktivnosti u vezi sa pravnom tekovinom iz oblasti politika životna sredina i klimatska akcija* sa ukupno 6, 275 miliona eura. Akcija ima za cilj da pruži podršku Crnoj Gori u razvoju tehničkih kapaciteta za zaštitu životne sredine, unapređenju kvaliteta zaštite i da doprinese pripremi i implementaciji politika u vezi sa klimatskim promjenama, zaštitom biodiverziteta i da ubrza promjene ka niskokarbonskoj ekonomiji, u skladu sa obavezama koje proističu iz PP 27. Projekat se realizuje kroz pet ugovora – četiri ugovora o uslugama i jedan ugovor o nabavci opreme, u nadležnosti Uprave za kapitalne projekte. Priprema tenderske dokumentacije za svih pet ugovora je u toku. Najveći ugovor akcije predstavlja nabavka višenamjenskog broda za istraživanje i opreme za nadgledanje za potrebe sprovođenja Okvirne direktive o morskoj strategiji, u vrijednosti od 3,5 miliona eura.

Sektor **Saobraćaja** je kroz program IPA 2021 podržan kroz akciju *Podrška EU održivom povezivanju i zelenoj agendi u Crnoj Gori* sa 3,485 miliona eura EU sredstava. Akcija ima za cilj promovisanje održive i efikasne transportne mreže ka Zelenoj ekonomiji u Crnoj Gori. To uključuje mjere koje imaju za cilj ublažavanje rizika od uticaja na životnu sredinu, povećanje nivoa bezbjednosti i sigurnosti ili promociju alternativnih energetske goriva. Dodatno, zbog nedostatka kapaciteta u okviru različitih transportnih institucija, biće pružena dalja stalna podrška pravnom okviru i institucionalnom jačanju i programiranju, upravljanju, praćenju i kontroli od suštinskog značaja, kako bi se osigurao kvalitet i zrelost projektnog plana i povećale stope apsorpcionih kapaciteta. Ovo je prije svega ključno u cilju pripreme Crne Gore za buduće strukturne fondove. Projekat će se sprovoditi kroz jedan ugovor o uslugama - *Tehnička podrška za izgradnju kapaciteta i unaprijeđenu pravnu harmonizaciju, učinak i efikasnost u sektoru saobraćaja u Crnoj Gori* i za ugovaranje istoga je zadužena Delegacija EU

u Crnoj Gori. Tender je objavljen 25. januara 2024. godine sa rokom za dostavljanje ponuda do 8. marta 2024. godine.

Programom su podržane i dvije **horizontalne akcije** - Instrument EU za podršku reformama i Instrument za evropsku integraciju.

Akcija *Instrument EU za podršku reformama* je podržana sa 10 miliona eura i akcija ima za cilj osnaživanje kapaciteta institucija uključenih u proces planiranja, programiranja i implementacije IPA-e, kao i unapređivanje sektorske koordinacije. Takođe, cilj instrumenta je da blagovremeno i efikasno odgovori potrebama pregovaračkog procesa i da na nivou konkretnog sektora omogući kratkoročne intervencije u cilju pripreme Crne Gore za članstvo u EU. Instrumentom se podržava koordinacija i saradnja sa drugim partnerima, posebno međunarodnim finansijskim institucijama (Svjetska banka, Evropska banka za obnovu i razvoj), međunarodnim organizacijama (UN) i državama članicama EU. S obzirom na širok spektar definisanih oblasti podrške, Instrumentom EU za podršku reformama upravlja Upravni odbor, koji pored predstavnika Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, čine i predstavnici Vlade Crne Gore iz reda visokorukovodnog kadra. Tokom 2023. godine održana su četiri sastanka Upravnog odbora na kojima su razmatrani predlozi reformskih inicijativa koje mogu biti finansirane putem ovog instrumenta u narednom periodu, kao i više konsultativnih sastanaka sa međunarodnim partnerima kojima je povjereno indirektno upravljanje EU sredstvima – Svjetska banka, EBRD, UN.

U okviru akcije *Instrument za evropsku integraciju*, ugovoreno je ukupno 7 projekata u vrijednosti od 2.705.245 eura.

3.2. IPA 2022

Finansijski sporazum za program IPA 2022 je potpisan 6. juna 2023. godine. Ukupna vrijednost programa je 37,7 miliona eura (bez nacionalnog kofinansiranja). Pored horizontalne akcije Instrument za evropsku integraciju, za koju je opredijeljeno 8,72 miliona eura, programom su predviđene i dvije direktne budžetske podrške za: 1) Reformu javne uprave, u ukupnom iznosu od 14 miliona eura i 2) Integrisano upravljanje granicom, u ukupnom iznosu od 15 miliona eura.

U pogledu akcije **Podrška EU za reformu javne uprave** koja je kroz ovaj program podržana u iznosu od 14 miliona eura, tokom 2023. godine je rađeno na ispunjavanju preduslova za isplatu prve, fiksne tranše. S tim u vezi, Ministarstvo finansija – Kancelarija nacionalnog službenika za ovjeravanje (NAO), uputila je Evropskoj komisiji zahtjev za isplatu fiksne tranše 18. septembra 2023. godine, dok je isplata iste uslijedila 29. decembra 2023. godine u iznosu od 3,5 miliona eura.

U okviru komplementarne podrške za reformu javne uprave (RJU), za koju je namijenjen iznos 3,5 miliona eura, planirani su sljedeći ug: 1) *Podrška koordinaciji, praćenju i izvještavanju o Strategiji reforme javne uprave i Programu reforme upravljanja javnim finansijama 2022-2026*, u iznosu od 700.000 eura. Ugovor je dodijeljen Centru izvrsnosti za finansije iz Ljubljane i implementacija projekta je počela u septembru 2023. godine u trajanju od 3 godine. Drugi projekat 2) *EU za reformu javne uprave – Tehnička podrška Crnoj Gori za podršku sprovođenju usluga javnog servisa i upravljanju resursima*, realizuje se u okviru komplementarne podrške za reformu javne uprave i upravljanje javnim finansijama, u vrijednosti od 1,3 miliona eura i otpočeo je u decembru 2023. godine. Preostalih 1,5 miliona eura biće opredijeljeno za realizaciju Programa upravljanja javnim finansijama za period 2022 -2026. Projektni zadatak je u pripremi.

Kroz akciju **Podrška EU za integrisano upravljanje granicom** planirana su izdvajanja u iznosu od 15 miliona eura, od čega je 12 miliona predviđeno za budžetsku podršku i tokom 2023. godine je rađeno na ispunjavanju preduslova za isplatu prve fiksne tranše. Samim tim, iznos od četiri miliona eura je Crnoj Gori isplaćen 5. januara 2024. godine.

U okviru komplementarne podrške za integrisano upravljanje granicom, za koju je namijenjen iznos od 3 miliona eura, obuhvaćeni su sljedeći ugovori: 1) tvinning ugovor u iznosu od 1,5 miliona eura, kojim će biti obuhvaćeni specifični treninzi za graničnu policiju, jačanje kapaciteta u oblasti detekcije i presretanja, kao i pružanje dodatnih inputa za usklađivanje nacionalne Strategije integrisanog upravljanja granicom sa evropskim konceptom, ažuriranje Šengenskog akcionog plana i razvoj reakcionih kapaciteta u skladu sa strateškim ciljevima; 2) ugovor o uslugama – ekspertska podrška u iznosu od 1.350.000 eura. Kroz ovaj ugovor realizovaće se podrška uspostavljanju okvira za mjerenje rezultata (indikatora), podrška u izvještavanju i uspostavljanje sistema javnih nabavki u skladu sa Šengenskim akcionim planom, podrška u uspostavljanju centralizovane baze podataka javnih nabavki u pripremi tendera i sprovođenju nabavki u sastavljanju i implementaciji kampanje vidljivosti, političkom dijalogu i uključivanju NVO; 3) Okvirni ugovor koji podrazumijeva eksternu verifikaciju, monitoring i izvještavanje o potvrdi kredibilitnosti podataka, u iznosu od 150.000 eura.

U dijelu komplementarne podrške, za sada je potpisan ugovor o uslugama – ekspertska podrška u iznosu od 1.350.000 eura sa konzorcijumom koji predvodi konsultantska kuća KPMG. Ugovor je potpisan 13. decembra 2023. godine. Takođe u narednom periodu očekuje se pokretanje procedure i za planirani tvinning ugovor.

Što se tiče *Instrumenta za evropsku integraciju*, iz ovog programa je do sada odobreno za finansiranje 7 projekata u vrijednosti od oko 2,5 miliona eura.

3.3. IPA 2023

U okviru podrške državama Zapadnog Balkana u suočavanju sa energetsom krizom, Evropska komisija je kroz program IPA 2023 opredijelila za Crnu Goru 30 miliona eura direktne budžetske podrške.

Finansijski sporazum za Godišnji akcioni program za Crnu Goru za 2023. godinu, potpisan je 27. februara 2023. godine, dok će iznos od 30 miliona eura Crnoj Gori biti uplaćen u vidu dvije tranše – prva, fiksna tranša u iznosu od 27 miliona eura je uplaćena 23. marta 2023. godine, dok iznos od 3 miliona eura, u vidu druge, varijabilne tranše, bi trebao biti isplaćen tokom 1 kvartala 2024. godine, u skladu sa uslovima koji su precizirani Finansijskim sporazumom. Takođe, paket dodijeljene podrške je u skladu sa nacionalnim strateškim okvirom u energetsom sektoru i smatra se značajnim u cilju stvaranja finansijske poluge za obezbjeđivanje bolje zaštite ranjivih grupa, malih i srednjih preduzeća i promocije mjera koje bi pomogle Crnoj Gori da poveća otpornost vlastitog energetsog sektora. Tokom 2023. godine održano je više radnih sastanaka između predstavnika nadležnih institucija i Delegacije EU u pogledu praćenja definisanih aktivnosti i ispunjavanja indikatora.

Opšti cilj akcije programa IPA 2023 je da se pomogne Crnoj Gori u smanjenju socio-ekonomskog uticaja rasta cijena energije, posebno uticaja koji ovaj rast ima na mala i srednja preduzeća i domaćinstva, te da se ojača ukupni kapacitet Vlade za pružanje usluga prilagođenih ugroženim domaćinstvima i podrži socio-ekonomska situacija, energetska sigurnost i tranzicija Crne Gore ka zelenoj energiji. Akcija će doprinijeti Vladinoj politici

smanjenja negativnog uticaja energetske krize na građane i osigurati pružanje osnovnih usluga, naročito najugroženijim segmentima stanovništva, stambenom sektoru i mikro malim i srednjim preduzećima. Istovremeno će se pritom voditi računa da mjere podrške ne dovode do povećanja potrošnje energije, već će iste biti realizovane u kombinaciji sa mjerama energetske efikasnosti i podrške dugoročnom socio-ekonomskom oporavku, energetske sigurnosti i energetske tranziciji države.

3.4. IPA 2024

Tokom 2023. godine intenzivno se radilo na programiranju akcija koje će biti podržane programom IPA 2024. Nakon višemjesečnih konsultacija sa resorima i Delegacijom EU, prvi nacrti akcionih dokumenata su dostavljeni na komentare Evropskoj komisiji u aprilu 2023. godine, da bi Evropska komisija svoje komentare dostavila Kancelariji Nipaka početkom oktobra 2023. godine. Nakon usaglašavanja prioriteta i budžeta planiranih akcija, početkom novembra 2023. godine, Delegaciji EU dostavljeni su unaprijeđeni nacrti akcija u ukupnoj vrijednosti programa od 27 miliona eura, čije se usvajanje očekuje tokom prvog kvartala 2024. godine. Programom su obuhvaćene sljedeće akcije: 1) Podrška EU vladavini prava (EUROL IV), 2) Instrument za evropsku integraciju, 3) Podrška EU jačanju kapaciteta u oblasti zelene agende i 4) Podrška EU jačanju kapaciteta u oblasti socijalnih politika.

Paralelno sa programiranjem godišnjih akcija, radilo se i na izradi nacrtu operativnih programa (OP) za period 2024-2027 za oblasti: 1) Životna sredina i 2) Zapošljavanje i socijalne politike, za koje je Evropska komisija opredijelila ukupno 66 miliona bespovratnih EU sredstava. S tim u vezi, tokom druge polovine 2023. godine, održan je niz sastanaka sa predstavnicima resornih ministarstava u cilju, prije svega, definisanja konkretne strukture budućih OP, a zatim i aktivnosti koje će biti podržane kroz njih. Održane su brojne koordinacije sa resornim ministarstvima u cilju definisanja nacrtu oba OP i prioriteta koji će kroz njih biti podržani. Nacrtu OP su dostavljeni Delegaciji EU tokom decembra 2023. godine i njihovo usvajanje od strane Evropske komisije se očekuje tokom 2024. godine.

3.5. IPARD III

Kada je IPARD III u pitanju, Skupština Crne Gore je 29. decembra 2022. godine usvojila *Predlog zakona o potvrđivanju Sektorskog sporazuma za koji je bilo zaduženo Ministarstvo poljoprivrede, ruralnog razvoja i vodoprivrede*, dok je Sporazum stupio na snagu 23. januara 2023. godine.

U 2023. godini održana su i dva sastanka Odbora za nadgledanje IPARD III – prvi sastanak održan je 1. juna 2023. godine, dok je drugi sastanak održan 7. decembra 2023. godine. Na sastancima su sumirani postignuti rezultati tokom implementacije IPARD II programa i definisani ciljevi i aktivnosti mjera kroz koje će se implementirati IPARD III program.

Kako je, između ostalog, kroz IPARD III program prepoznat značaj rješavanja problema infrastrukture u ruralnim područjima kroz Mjeru 6 - *Investicije u ruralnu javnu infrastrukturu*, tim povodom, a sve u cilju što veće iskorišćenosti dostupnih sredstava podrške, 24. februara 2023. godine održan je sastanak sa predstavnicima lokalnih samouprava, koji su i korisnici ove Mjere. Pored toga, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede 9. marta, 2023. godine organizovalo je informativnu radionicu povodom Implementacija IPARD programa za programski period 2021-2027 za sva zainteresovana privredna društva čija je registrovana pretežna djelatnost u Centralnom registru privrednih subjekata – pružanje konsultantskih usluga.

Tokom prethodne godine radilo se na procedurama za sprovođenje IPARD III programa i na pripremi paketa za akreditaciju *agro-ekološko klimatske mjere i mjere organske proizvodnje* (Mjera 4), dok je za Mjeru 5 u toku priprema studije izvodljivosti za uvođenje LEADER mjere. Pored toga, za Mjeru 6 *Investicije u ruralnu javnu infrastrukturu*, akreditacioni paket je u fazi pripreme, dok se uporedo, u saradnji sa Zajednicom opština, radi na edukaciji potencijalnih korisnika kroz organizovanje radionica o PRAG procedurama. Ovom mjerom će se podržati poljoprivredna gazdinstva koja prave iskorak u svojim metodama i praksama upravljanja poljoprivrednom proizvodnjom i dobrovoljno preuzimaju dodatne obaveze kada je riječ o standardnoj proizvodnji i očuvanju životne sredine i biodiverziteta.

Pored toga, tokom 2023. godine, rađeno je i na izmjenama IPARD III programa. Predložene izmjene su se odnosile na čitavi set mjera koje se ovim programom planirane. Na prvom mjestu bliže su određeni kriterijumi koji se odnose na maksimalni iznos podrške koji korisnici mogu ostvariti u programskom periodu, mogućnost avansnog i faznog plaćanja. Kod Mjere 1, glavni fokus dat je poljoprivrednicima početnicima, kod Mjere 4 bliže su definisane obaveze kod pašnjaka i organske proizvodnje, dok je u Mjeri 7 glavna izmjena izvršena kod kriterijuma rangiranja.

Dodatno, tokom 2023. godine radilo se na pripremi *Finansijskog sporazuma za period 2021-2027 između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o podršci za poljoprivredu i ruralni razvoj u okviru Instrumenta pretpristupne podrške IPA III (IPARD III)*, čije potpisivanje je planirano početkom 2024. godine, čime će se kreirati i formalno-pravni uslovi za trošenje opredijeljenih sredstava. Kroz sprovođenje IPARD III programa, crnogorskim poljoprivrednicima biće dostupno ukupno 81.975.947,00 eura bespovratnih sredstava, od čega je Evropska unija opredijelila ukupno 63.000.000,00 eura bespovratnih sredstava, dok nacionalno kofinansiranje iznosi 18.975.947,00 eura. Uz doprinos privatnih korisnika, u iznosu do 46.337.777,00 eura, sprovođenjem IPARD III programa, tokom perioda 2021-2027, u planu su investicije u crnogorsku poljoprivredu u ukupnom iznosu od 128.313.724,00 eura.

4. PLAN RASTA EU ZA ZAPADNI BALKAN I INSTRUMENT EU ZA REFORMU I RAST

Evropska komisija je početkom novembra 2023. godine usvojila predlog ključnih elemenata novog Plana rasta za Zapadni Balkan. Cilj je da se u kratkom i srednjem roku iskoristi ekonomski potencijal regiona i obezbjedi značajan prostor za povećanu unutar-regionalnu ekonomsku saradnju i trgovinu. Za Zapadni Balkan će se obezbijediti 6 milijardi eura, kroz kombinaciju 2 milijarde eura bespovratnih sredstava EU i 4 milijarde eura kreditnih sredstava međunarodnih finansijskih institucija dodijeljenih pod povoljnim uslovima. EK je najavila da će polovinu sredstava dodijeliti državama Zapadnog Balkana u vidu budžetske podrške, dok bi polovina bila usmjerena na ulaganja u infrastrukturu u oblastima koje su povezane sa ključnim reformama posredstvom Zapadnobalkanskog investicionog okvira (ZIO). Crnoj Gori bi moglo biti raspoloživo indikativno **413 miliona eura** za pomenute modalitete podrške.

Preduslov za dodjelu ukupnog paketa finansijske podrške je priprema i usvajanje Reformske agende, koja će sadržati listu reformskih mjera sa detaljnim aktivnostima i indikatorima. Opšti cilj Reformske agende Crne Gore je da se iskoriste podsticaji Evropske unije dostupni kroz Instrument za reformu i rast za Zapadni Balkan, radi sprovođenja ključnih reformskih mjera u oblastima od strateškog značaja za ubrzanje ekonomskog rasta i konvergencije sa zemljama Evropske unije. Kako bi ostvarila ovaj ambiciozni cilj u pogledu ekonomskog rasta, Vlada Crne Gore je prepoznala i odredila reformske mjere koje se tiču poslovnog okruženja

i razvoja privatnog sektora, digitalne i energetske/zelene tranzicije, razvoja ljudskog kapitala i temeljnih prava/vladavinu prava. Dokument priprema Vlada na osnovu konsultacija sa nadležnim službama EK i odnosiće se na period do 4 godine. Ministarstvo evropskih poslova je sproveo konsultacije sa nadležnim resornim ministarstvima i identifikovano je 84 reformskih mjera u četiri oblasti politika: 1) Poslovno okruženje i razvoj privatnog sektora; 2) Digitalna i energetska/zelena tranzicija; 3) Razvoj ljudskog kapitala, 4) Temeljna prava /vladavina prava odnosno kroz 21 podoblasti politika.

Do sada su Evropskoj komisiji dostavljena dva nacrtu reformske agende za Instrument EU za reformu i rast. Dalja dinamika će podrazumijevati formiranje međuresorskog radnog tima radi unapređenja koordinacije u pripremi finalne verzije i akcionog plana za njeno sprovođenje. Usvajanje finalnog dokumenta od strane Vlade, koji će biti usaglašen sa Evropskom komisijom se očekuje do početka aprila 2024. godine.